

ئىسلام

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Ойлик ижтимоий-маърифий электрон журнал
3-сон. 2014-1435 йил, робиъул-аввал

ТОЗА БИР СЕВГИ...

Ҳар йили бу ойни ажиб бир интиқлик, интизорлик, қалб ҳаприқиши билан кутамиз. Чунки бу ойда инсонларнинг энг комили, Аллоҳ яратган одам наслининг энг мукаррами ва афзали, бутун оламларнинг сарвари, Коинот фахри, пайғамбарларнинг охиргиси Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам таваллуд топганлар. У зотнинг туғилишлари инсоният тарихида янги бир давр, янги бир мазмун, янги бир саҳифа очди. У зот алайҳиссалом куфр ва жаҳолат ботқоғида инграб, талвасада нажот топа олмай ётган инсонларга абадий саодат эшигини очиб бердилар, уларни ҳидоят гулшанига чорладилар, саргардонликда юрган одамизотга нажот йўлини кўрсатдилар. Шу боис Ер юзини тўлдириб юрган олти миллиарддан ортиқ инсон у зотдан қарздордир, у зотни севишга, юксак эҳтиром кўрсатишга бурчлидир.

Биз, мусулмон уммати Расули акрамни шунинг учун севамизки, у зот алайҳиссалом ахлоқсизлик, куфр ва ширк балосига мубтало бўлган қавмларга гўзал ахлоқни тарғиб қилиш ва камолига етказиш вазифаси билан юборилдилар. У зот алайҳиссалом тўғри йўлни топа олмай боши қотган инсониятга илоҳий ваҳийларни, чин ҳаёт дастурини етказиб бердилар. У зот алайҳиссалом Парвардигорлари томонидан амр этилган инсоний қадр-қиммат, ўзаро биродарлик, севаги ва тенглик, адолат ва яхшилик каби фазилатларни одамлар орасида ёйиш хизматини шараф билан адо этдилар.

Биз Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламни шунинг учун севиб-улуғлаймизки, у зот алайҳиссалом инсонликнинг, бандалиқнинг, хайр ва фазилатнинг буюк ўрнаги, намунаси бўлиб, икки дунё саодатига эришиш йўлини умматга кўрсатиб бердилар. Ҳар ишда, ҳар соатда, ҳар қадамда мусулмонларга ибрат бўлдилар. У зот алайҳиссалом саҳобалари билан доимо мулойимлик ва ширинсўзлик билан муомалада бўлар, ҳатто ҳазил-мутойиба қилар эдилар. Болаларни эркалатиб суяр, уларни хурсанд қилардилар. Аёлларга яхши муомалада, хушхулқ бўлишда у зотга тенглашадиган киши топилмасди. Одамларни бой-камбағал, хур-кул, яхши-ёмонга ажратмас эдилар. Агар Аллоҳга осийлик қилмаса, ҳеч кимдан қасос олмасдилар, ўзларига қаттиқ озор берган, уриб-яралаган, ҳатто жонларига қасд қилган кишиларни ҳам осонгина кечириб юборар эдилар.

Беморларни йўқлар, фақирлар ҳолидан хабар олар, ҳатто вафот этиб кетган завжаи мутоҳхаралари Хадичанинг дугоналарини йўқлашни ҳам унутмасдилар.

Биз Фахри коинотни шунинг учун севиб-ардоқлаймизки, у зот алайҳиссалом ҳаммага биринчи бўлиб салом берар, қўл бериб кўришар эдилар. Буюк тавозеъ соҳиби эдилар, манманликни асло севмасдилар. Кунларнинг бирида зиёратларига келган бир одам у зотнинг ҳайбатларидан ҳаяжонланиб титрашга тушганида у зот ўша одамга: “Кўрқма, биродарим, мен ҳукмдор эмасман, мен қурайшлик қаттиқ нон еган бир аёлнинг ўғлиман”, деган эдилар.

Биз оламларга раҳмат ўлароқ юборилган Пайғамбаримизни шунинг учун севиб, икром кўрсатамизки, у зот алайҳиссалом ҳатто ҳайвонларга ҳам раҳм-шафқатли бўлишни, болаларни севиб эркалашни, етимларга ўта маҳаматли бўлишни, ҳатто ғайримуслимларга, ғайридинларга ҳам гўзал муносабат кўрсата олишни ўргатган Буюк Устоз, Доно Муаллим эдилар. Тозалиқда, покликда, муросагўйликда, хушхулқликда тенги йўқ комил инсон эдилар. Кўп йиллар у зотнинг хизматларида бўлган Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу бежизга бундай демаган: “Ўн йил у зотнинг хизматларида бўлдим, бирор марта бир ишни қилмаган бўлсам, буни нега қилмадинг, демадилар, бир ишни билмай қилиб қўйган бўлсам, нега бундай қилдинг, демадилар. Бирор марта “Уфф, жонимга тенгдинг”, деганларини эшитмадим”.

У зотнинг сийратлари, ҳаётлари, хулқлари ўрганилгани сайин ҳар гал янги-янги қирралари кашф этиб борилаверади. У зотнинг ҳаётлари инсонларга муҳаббат, шафқат, фазилат ва самимият билан тўлиб-тошгандир. У зот алайҳиссалом башариятга Аллоҳнинг энг мукамал ва охири дини Исломиятни танитганлари учун ҳам умматнинг ҳар қанча суюши, муҳаббат қўйиши, эҳтиром кўрсатишига муносибдилар, лойиқдилар. Биз Сизни ўзимиздан ҳам, аҳли-аёлимиздан ҳам, дунёдаги барча инсонлардан ҳам ортиқ севамиз, эй Аллоҳнинг Расули!

Анъанага кўра, журналимизнинг ушбу сонидagi асосий материаллар Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сийратлари, ҳаёт йўллари ва шамоилларига бағишланди.

АЛЛОҲНИНГ РАСУЛИ ЮКСАК ЭҲТИРОМГА ЛОЙИҚ!

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ
بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ إِنَّ
الَّذِينَ يَغْضُونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلنَّقْوَى
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾

“Эй иймон келтирганлар! Овозингизни Набийнинг овозидан юқори кўтарманг ва унга бир-бирингиз билан сўзлашгандек баланд сўзламанг, ўзингиз сезмаган ҳолда амалларингиз ҳабата бўлиб қолмасин. Албатта, Расулulloҳнинг ҳузурда овозларини пастлатганлар – ана ўшалар Аллоҳ қалбларини тақво учун имтиҳон қилган зотлардир. Уларга мағфират ва буюк ажр бор” (Хужурот сураси, 2-3-оятлар).

Бу ояти карима мўминлар учун энг севимли «Эй иймон келтирганлар!» нидоси билан бошланяпти. Бу нидо ҳар бир иймонли шахснинг қалбини жунбушга келтириб, иймон шабадасини эсдиради, кўнгилда иймон номи билан буюриладиган ҳар бир амру фармонга тайёрлик руҳини оширади. Жумладан, ушбу оятдаги буйруқ ва қайтариқларга ҳам сўзсиз амал қилишга чорлайди.

Аллоҳ субҳанаҳу ва таолонинг ҳикмати ила ҳар бир оятнинг нозил бўлиш вақти ва макони ҳам энг таъсирли бир ҳолатларда бўлиб, кейинчалик оятлар мазмунини тушунишга ва унга амал қилишга бевосита ёрдам беради. Жумладан, мазкур оятнинг нозил бўлиш сабаби ҳақидаги ривоятда айтилишича, ҳижратнинг тўққизинчи йили Набий алайҳиссаломнинг ҳузурларига Бану Тамийм қабиласининг вакиллари келиб, Исломи қабул қилган пайтларида ҳазрати Абу Бакр розияллоҳу анҳу: “Эй Аллоҳнинг Расули, уларга Қаъқоъ ибн Маъбадни амир қилинг”, дедилар. Ҳазрати Умар эса: “Акраъ ибн Ҳобисни амир қилинг”, дедилар. Шунда Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу: “Сен менга хилоф қилишни хоҳлаб, шундай қилдинг”, деган эдилар, ҳазрати Умар: “Мен хилоф қилишни хоҳлаганим йўқ”, деб жавоб бердилар. Орада гап айланиб, бир-бирларига овозларини кўтардилар. Шу воқеа мазкур оятнинг нозил қилинишига сабаб бўлган экан.

«Эй иймон келтирганлар! Овозингизни Набийнинг овозидан юқори кўтарманг...» Демак, мусулмон инсон Набий алайҳиссалом бор жойда овозини у зотнинг овозлари-

дан баланд қилмаслиги керак. Уламоларимиз ушбу маънога қиёс қилиб, «Мусулмонлар ўз ота-оналари, устозлари, раҳнамолари ва муҳтарам зотлар бор жойда ҳам овозларини баланд кўтармасликлари, одоб доирасидан чиқмасликлари матлубдир», дедилар. «...ва унга бир-бирингиз ила сўзлашгандек, баланд сўзламанг...» Яъни «Набий алайҳиссаломга бошқа оддий мусулмонларга айтадиган дағал сўзлар ила муомала қилманг. Ул зот билан бўладиган сўзлашувингизда юксак одоб доирасида бўлинг. Яна «...ўзингиз сезмаган ҳолда амалларингиз ҳабата бўлиб қолмасин».

Демак, Аллоҳ ва Унинг Пайғамбаридан олдин шошилиш ҳамда Набий алайҳиссалом бор жойда овозни у зотнинг овозларидан баланд кўтариш ва, ниҳоят, у зотга бошқаларга айтган каби дағал сўзларни айтиш инсонлар қилган савобларининг ҳабата бўлишига, яъни бефойда бўлиб қолишига сабаб бўлар экан. Шунинг учун бу масалада жуда ҳам эҳтиёт бўлмоқ зарур. Ушбу оят нозил бўлгандан кейин Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу: «Эй Аллоҳнинг Расули, энди сиз билан фақат сирдошим билан гаплашгандек гаплашаман», деган эканлар.

Қуръони Каримнинг бошқа оятлари каби, бу ояти карима ҳам барча саҳобаларга қаттиқ таъсир қилди. Улар ушбу оятдаги «...ўзингиз сезмаган ҳолда амалларингиз ҳабата бўлиб қолмасин» жумласининг ҳақиқий маъносини англаб етганларидан сўнг, қалблари ларзага келди, вужудларини титроқ босди, ўзларини тафтиш қила бошладилар. Баъзиларида оятда зикр қилинган камчилик бўлса, тузатдилар, баъзилари эса оят айнан ўзлари ҳақида нозил бўлган деб қабул қилдилар.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал раҳматуллоҳи алайҳи Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилдилар: «Собит ибн Қайс ибн Шаммос баланд овозли одам эди. «Эй иймон келтирганлар! Овозингизни Набийнинг овозидан юқори кўтарманг...» ояти нозил бўлганда у киши «Овозини Набийга кўтарган ўша одам менман, дўзах аҳлидан бўлган ҳам менман, қилган амалим ҳабата бўлди», деб аҳли аёли ичида хафа-ҳазин бўлиб ўтириб қолди. Шу пайт уни Расулulloҳ алайҳиссалом излаб қолдилар. Кишилар унинг ҳузурига бориб: “Сени Расулulloҳ алайҳиссалом излаётдилар, сенга нима бўлди?” дейишди. Шунда у киши: “Овозини Набийнинг овозидан баланд кўтарган менман, у кишига дағал сўз айтган ҳам менман, амалим ҳабата (бекор) бўлди, мен дўзах аҳлиданман”, деди. Келиб, Набий алайҳиссаломга хабарни етказдилар. Шунда у зоти бобаракот: “Йўқ, у жаннат аҳлидандир”, дедилар».

Буюк тафсиричилардан Ибн Касир: «Набий алайҳиссаломнинг қабрлари олдида овозни баланд кўтариш, худди тирикликларида ҳузурларида овозни баланд кўтаргандек макруҳдир, чунки у киши ҳаётларида муҳтарам бўлганларидек, қабрларида ҳам муҳтарамдирлар», деган эди.

Бир куни ҳазрати Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу Набий алайҳиссаломнинг масжидларида икки кишининг овози кўтарилганини эшитиб, олдиларига келиб: “Икковингиз қаерда турганингизни биласизми?” дедилар ва сўнгра яна сўрадилар: “Қаерликсизлар?” Улар тоифлик эканликларини айтишди. Шунда ҳазрати Умар: “Агар мадиналик бўлганларингизда яхшилаб адабингизни берардим”, дедилар.

Келаси оятда Аллоҳ таоло овозини пастлатиб сўзлашиш Набий алайҳиссаломга ҳурмат бўлиши билан бирга, қалбдаги тақвонинг нишонаси ҳам эканини таъкидлайди. Ушбу ояти каримадан олдин келган икки оятга амал қилиб, Расулulloҳ алайҳиссаломнинг ҳузурларида овозларини пастлатганлар улкан даражага эришган зотларга айланар эканлар.

«Албатта, Расулulloҳнинг ҳузурида овозларини пастлатганлар – ана ўшалар Аллоҳ қалбларини тақво учун имтиҳон қилган зотлардир». Яъни бундай кишининг қалблари тақво имтиҳонидан муваффақиятли ўтиб, ўзлари ҳақиқий тақводорлик мартабасига сазовор бўлган зотлардир. Охиратда эса «Уларга мағфират ва буюк ажр бор».

Бу ояти каримадан кўплаб ҳукмлар келиб чиқади. Жумладан, инсон қалбининг нажоти Набий алайҳиссаломга нисбатан бўлган одобига боғлиқ. Уламолар «Расулulloҳ алайҳиссаломнинг ҳузурларида ёки қабрлари ёнида овозни баланд кўтариш ман бўлганидек, у кишининг ҳадисларини ўқиётганда, олимлар ҳузурида ҳам ман қилинади», дейишган.

Яна оятдан тушуниладики, инсон қалби имтиҳон қилинар экан, имтиҳондан ўтганига «тақво» деб номланган улуғ неъмат раво кўрилар, ўтмаганига эса раво кўрилмас экан. Худди шу маънони Набий алайҳиссаломдан ривоят қилинган саҳиҳ ҳадисдан ҳам тушуниб оламиз: «Қалблар бир-бир фитналарга учратиб чиқилади. Қайси қалб уларни қабул қилса, уларга қора доғ тушади, қайси қалб инкор қилса, оқ доғ тушади. Охири қалблар икки хил бўлиб қолади. Бир хили Сафо сингари оппоқ бўлиб, осмонлару ер бор экан, унга фитна зарар қила олмайди. Иккинчиси қоп-қора бўлиб, бундай қалбнинг эгаси яхшилиқни билмайди, ёмонликдан қайтмайди, ҳавойи нафси буюрганидан бошқани қилмайди».

Имом Аҳмад «Китобиз-Зухд»да Мужоҳиддан қуйидаги ривоятни келтирган: «Ҳазрати Умарга: «Эй мўминларнинг амири, гуноҳ ишни хоҳламайдиган ва қилмайдиган одам афзалми ёки хоҳлаб туриб, қилмайдиган одам афзалми?» деб хат ёзишибди. Ҳазрати Умар: «Албатта, гуноҳни хоҳлаб туриб, қилмайдиганлар афзал, ана ўшалар Аллоҳ қалбларини тақво учун имтиҳон қилган зотлардир», деб ёзган эканлар.

Ҳа, тақво улкан неъмат бўлиб, бу неъмат ҳар кимга ҳам берилмавермайди. Синовдан яхши ўтган, қабул қилишга тайёрланган, шундай улуғ илоҳий неъматга ҳақли бўлган қалбларагина Аллоҳ таоло тақвонини беради.

(“Тафсири Ҳилол”дан).

“МЕН – ПАЙҒАМБАРЛАРНИНГ ОХИРГИСИМАН”

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبْنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ لَهُ وَيَقُولُونَ: هَلَّا وُضِعَتْ هَذِهِ اللَّبْنَةُ، قَالَ: فَأَنَا اللَّبْنَةُ وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

Абу Ҳурайра розияллоху анхудан ривоят қилинади: «Набий соллаллоху алайҳи васаллам: «Албатта, менинг ва мендан олдинги анбиёларнинг мисоли, худди бир уйни яхшилаб, чиройли қилиб қуриб, бир бурчагидан бир ғиштнинг ўрнини қолдириб қўйган кишига ўхшайди. Одамлар уни айланиб кўриб қойил қолишади ва: «Мана шу ғишт ҳам ўрнига қўйилганда эди!» дейишади. Мен ўша ғиштман. Мен набийларнинг хотимиман», дедилар» (Имом Бухорий, Муслим ва Термизий ривоят қилишган).

Шарҳ: Аллоҳ таоло Одам Атони яратиб ер юзида яшайдиган Ўзининг халифаси қилгандан кейин унинг болаларига тўғри йўлни кўрсатиб туриш учун таълимотлар ҳам юборишни ирода қилди. Бу таълимотларни одамларга етказиш ва ҳаётга татбиқ қилиб кўрсатиш учун уларнинг ичидан пайғамбарлар танлаб олишни ҳам ирода қилди. Ана ўша пайғамбарларнинг биринчиси Аллоҳ таолонинг иродаси ила Одам Атонинг ўзлари бўлди. Кейин эса, бирин-кетин бошқа пайғамбарлар кела бошлади. Аста-секин вақт ўтиши билан пайғамбарларнинг силсиласи узайиб келиб, уларнинг охири ҳалқаси Муҳаммад мустафо соллаллоху алайҳи васаллам бўлдилар.

Ушбу ҳадиси шарифда бу жараён худди бир кўркам чиройли бино қурилишига ўхшатишмоқда.

«Албатта, менинг ва мендан олдинги анбиёларнинг мисоли, худди бир уйни яхшилаб, чиройли қилиб қуриб, бир бурчагидан бир ғиштнинг ўрнини қолдириб қўйган кишига ўхшайди». Бу дунёнинг тузилиши бир кўрган кўзни қувонтирадиган кўркам бино бўлса, Аллоҳ таоло Ўз бандаларига юборган ҳар бир пайғамбар ўша бинонинг бир ғиштитедек гап. Мазкур бинонинг бир ғишти қўйилганда унинг камоли томон бир қадам ташлангандек, Аллоҳ таоло ҳар бир пайғамбарни юборганда рисолат ва нубувват биноти ҳам янги бир ғишт терилгандек камолот сари кўтарилиб бораверган. Бориб-бориб мазкур бино битай деб ҳам

қолибди. Фақатгина бир ғишт терилса, битадиган ҳолига келибди.

«Одамлар уни айланиб кўриб, қойил қолишади ва: «Мана шу ғишт ҳам ўрнига қўйилганда эди!» дейишади». У бинони томоша қилганлар қойил қолишар, аммо урилмаган биргина ғиштнинг мулоҳазасини қилиб, қани энди шу ғишт ҳам ўз ўрнига қўйилсаю бино мукамал ҳолига келса, деган орзуни қилар экан. Ўша бир ғиштсиз мазкур бино нуқсонли бўлар экан. Мазкур бинонинг баркамоллиги охириги ғиштга қараб қолган экан. Агар ўша охириги ғишт қўйилмаса бино битган ҳисобланмас, уни кўрган одам битмай қолганига афсус қилар экан. Ана ўша пайтда Аллоҳ таоло Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни охириги пайғамбар қилиб юбориб, нубувват ва рисолат биносининг охириги ва энг муҳим, энг афзал ғиштини ҳам қўйди.

«Мен ўша ғиштман. Мен набийларнинг хотимиман». Пайғамбаримиз алайҳиссалом ўзларининг ўша нубувват ва рисолат биносининг охириги ғишти эканларини, Аллоҳ таоло Ўз бандаларига юборган пайғамбарларининг хотими, яъни яқунловчиси эканларини таъкидламоқдалар. Бинога охириги ғишт терилгандан кейин қурилиш битади. Ундан кейин бошқа ғишт қўйилмайди. Аллоҳ таоло Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламни охириги пайғамбар қилиб юборгандан кейин пайғамбарлик ниҳоясига етди. Энди бошқа пайғамбар юборилмайди.

Ҳар бир нарсада Алийму Хобийр бўлган Аллоҳ таоло Ўзи яратган борликда Ўзи яратган инсониятни Ўзи юборган пайғамбарлар орқали тўғри йўлга солишни Ўзи ихтиёр қилди. Бунинг учун аввало нубувват ва рисолат биносини бир бутун ва мустаҳкам пойдеворлик қилди. Яъни, ҳар бир пайғамбарга юборган диннинг асоси бўлмиш ақийдани ҳаммалари учун бир хил қилди. Одам Атодан бошлаб Муҳаммад

мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламгача бўлган барча пайғамбарлар ўз умматларини бир хил ақийдага чақирдилар. Бу ақийда Аллоҳ таолонинг ягоналигига, барча айблардан холи эканига, қиёмат кунига, ҳисоб-китобга, дўзах ва жаннатга иймон келтиришдан иборат эди.

Аммо динларнинг ақийда қисми бир хил ва ўзгармай туриши матлуб бўлгани билан, уларнинг амалий қисми – шариатлар ўзгармай туриши мумкин эмас эди. Аксинча, шариатлар замон ва маконга, халқлар ва уларнинг савиясига қараб ривожланиб бориши керак эди. Шунинг учун Аллоҳ таоло диннинг пойдевори бўлмиш ақийда устига ҳар набийга берган шариатни худди пойдевор устига қўйилаётган ғишт мисоли қилиб бирин-кетин қўйиб турди.

Одам Атонинг даврида инсон жамияти содда бўлгани учун, уларга содда шариат жорий қилди. Мисол учун, шароитдан келиб чиқиб ўша шариатда ака-сингилнинг оила қуришига изн берилди. Кейин эса инсоният ўсиб бориши билан шариатлар ҳам ривожланиб борди. Аллоҳ таоло ана шу тарзда инсониятни аста-секин тарбиялаб келди. Охирига келиб, инсоният камолга етганида, унга энг мукамал ва боқий шариат, шариати Муҳаммадияни берди. Нубувват ва рисолат биносининг энг гўзал ва энг сўнгги ғиштини қўйди.

Энди қиёматгача бу бинога ғишт қўйилмайди. Бошқа пайғамбар юборилмайди. Ислом шариати барча замонлар, барча маконлар ва барча халқлар учун қиёмат қоим бўлгунча кифоя қилади. Ана шунинг учун ҳам Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам энг афзал пайғамбар ҳисобланадилар. Пайғамбарларнинг хотими-туғатувчиси ҳисобланадилар. Бундан улуғ фазл бўлиши мумкин эмас.

(“Ҳадис ва Ҳаёт”, 19-жилд).

НАБИЙ АЛАЙҲИССАЛОМ СУЙГАН НАРСАЛАР

Жобир ибн Самурадан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх (соллаллоху алайҳи ва саллам) бомдод намозини ўқигач, то қуёш чиққунича жойнамозларида ўлтирар эдилар» (Имом Муслим ривояти).

Анас ибн Моликдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх (алайҳиссалом) қул чақирса ҳам жавоб қилар, касални бориб кўрар ва эшак миниб юрар эдилар» (Абу Наъим ривояти).

Саҳл ибн Хунайфдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам фақир мусулмонлар ҳолидан хабар олар, уларни зиёрат қилар, иложи борица эҳтиёжини адо этар, машаққатларини енгиллатар, вафот этишса, жанозасида қатнашар эдилар» (Имом Табароний ривояти).

Анас ибн Моликдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва салламнинг мушк қутичалари бор эди, ундаги хушбўйликдан фойдаланар эдилар» (Абу Довуд ривояти).

Абдуллох ибн Аббосдан ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва салламнинг сурмадонлари бор эди, кечаси уйкуга ётиш олдидан икки кўзларига уч мартадан сурма тортар эдилар» (Имом Термизий, Ибн Можа ривояти).

Анас ибн Моликдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам таом еб бўлганларидан кейин бармоқларини ялар эдилар» (Имом Аҳмад, Муслим, Термизий, Абу Довуд, Насоий ривояти).

Хузайфа ибн Йамондан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам саҳобалардан бирига рўпара келиб қолсалар, у билан қўл бериб саломлашар, сўнг ҳақиқа дуо қилар эдилар» (Имом Насоий ривояти).

Абдуллох ибн Бусрдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам бир қавм эшиги олдида келсалар, эшикка юзланиб турмасдилар, балки ўнг ёки чап томонлари билан туриб «Ассалому алайкум, Ассалому алайкум» дер эдилар» (Имом Абу Довуд ривояти).

Саҳл ибн Саъддан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Набий соллаллоху алайҳи ва саллам: «Мен ва етимни кафиликка олган жаннатда мана бундай-

миз», дедилар ва кўрсаткич ҳамда ўрта бармоқларини бирлаштирдилар» (Имом Бухорий ривояти).

Анас ибн Моликдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Набий соллаллоху алайҳи ва салламга бир нарса келтирилса, «Буни фалон аёлга олиб бориб беринглар, у Хадичанинг дугонаси эди, буни фалон аёлга олиб бориб беринглар, у Хадичани яхши кўрар эди», дер эдилар» (Имом Бухорий ривояти).

Жарир ибн Абдуллохдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Мен мусулмон бўлганимдан кейин қачон Расулulloх соллаллоху алайҳи ва салламни кўрган бўлсам, албатта юзимга табассум билан қараганлар» (Имом Бухорий ривояти).

Жобир ибн Абдуллохдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Пайғамбар с.а.в.дан нима нарса сўралмасин, «йўқ» демаганлар» (Имом Бухорий ривояти).

Абдуллох ибн Аббосдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам инсонлар ичида хайр қилишда энг саҳийи эдилар. У зотнинг яна ҳам саҳий бўлишлари Рамазон ойига тўғри келар эди. Рамазоннинг ҳар кечасида у зотга Жаброил алайҳиссалом келиб учрашар эди. Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам ундан Қуръонни ўтказиб олар эдилар. Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам Жаброил келган пайтда саҳийликда тез эсган шамолдек бўлиб кетар эдилар» (Имом Бухорий ривояти).

Абу Хурайрадан (розияллоху анху) ривоят қилинади. Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам: «Бир-бирларингиз билан ҳадя алмашинглар, чунки у юрак ғашлигини кетказади. Қўшни хотини қўшни аёлни қўй туёғи билан бўлса ҳам йўқласин», деганлар (Имом Термизий ривояти).

Абдуллох ибн Масъуддан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх (соллаллоху алайҳи ва саллам) агар бирор идишдан сув ичсалар уч бора нафас олардилар. Ҳар нафасда Аллоҳга ҳамд айтиб, охирида шукр қилардилар» (Ибн Сунний ривояти).

Мўминлар онаси ҳазрати Оишадан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх (соллаллоху алайҳи ва саллам) таҳорат олишда, соч тарашда ва кавуш кийишда, қўйинги, барча ишларда ўнг томондан бошлаш қизиқтирар эди (Имом Бухорий ва Муслим ривояти).

Абу Хурайрадан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Дўстим Расулulloх (соллаллоху алайҳи ва саллам) ҳар ойда уч кун рўза тутишни, икки ракат зуҳо (чошгоҳ) намози ўқишни ва ухлашдан олдин витр намози ўқишни васият қилдилар» (Имом Бухорий ва Муслим ривояти).

Мўминлар онаси ҳазрати Оишадан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх (соллаллоху алайҳи ва саллам) бошқа ойларда қилолмаган (ибодат)ларини Рамазон ойида астойдил бажарардилар. Рамазон ойида адо этолмаган (ибодат)ларини охириги ўн кунликда бажарар эдилар (Имом Муслим ривояти).

Абдуллох ибн Масъуддан (розияллоху анху) ривоят қилинади. Расулulloх (соллаллоху алайҳи ва саллам): «Қиёмат куни менга энг яқин бўладиган кишилар менга кўп саловот айтадиганлардир», дедилар (Имом Термизий ривояти).

Анас ибн Моликдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх (соллаллоху алайҳи ва саллам) хушбўй нарсаларни рад этмас эдилар» (Имом Бухорий ривояти).

Усмон ибн Аффондан (розияллоху анху) ривоят қилинади. Расулulloх (соллаллоху алайҳи ва саллам): «Сизларнинг яхшиларингиз Қуръонни ўрганиб, уни (бошқаларга ҳам) ўргатувчиларингиздир», деганлар (Имом Бухорий ривояти).

Ҳазрати Оишадан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам дуонинг қисқа ва кўп маънолисини яхши кўрар ва бошқасини тарк этар эдилар» (Имом Абу Довуд, Ҳоким ривояти).

Анасдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам яхши тушни жуда-жуда ёқтирар эдилар» (Имом Аҳмад, Насоий ривояти).

Анасдан: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам шохли ва оқ-қора икки қўчқорни қурбонлик қилар ва сўйишда «Бисмиллаҳ, Аллоху акбар» дер эдилар» (Имом Аҳмад, Насоий, Ибн Можа, Бухорий, Муслим ривояти).

Ҳазрати Оишадан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам Аллоҳ таолони ҳар он, ҳар дам, ҳар лаҳзада зикр қилар эдилар» (Имом Муслим, Абу Довуд, Термизий ривояти).

Ҳазрати Оишадан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам ҳолвани ва асални яхши кўрар эдилар» (Имом Бухорий, Муслим, Абу Довуд, Термизий, Ибн Можа, Насоий ривояти).

Ҳазрати Оишадан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам ҳадяни ердилар, лекин садақани емас эдилар» (Имом Аҳмад, Табароний ривояти).

Анасдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам уйланишга буюрар, бўйдоқ юришни ёмон кўриб рад қилар эдилар» (Имом Аҳмад ривояти).

Анасдан: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам бир қултум сув билан бўлса ҳам рўзаларини очар, сўнг шомни ўқишга турар эдилар» (Байҳақий, Ҳоким ривояти).

Ҳазрати Оишадан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам таҳажжуд намозини асло тарк этмас, бемор ё беҳол бўлсалар ўтирган ҳолларида ўқир эдилар» (Имом Абу Довуд ривояти).

Анасдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам узуклари кумушдан, кўзи ҳам кумуш эди» (Имом Бухорий ривояти).

Анасдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам бирон иш ёки нарсани эртага қолдирмас эдилар» (Имом Термизий ривояти).

Алидан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам отларининг номи Муртажиз эди, туялариники Кисво, хачирлариники Дулдул ва Уфайр, зирҳлариники Зотул-фузул, қиличлариники Зулфиқор эди» (Байҳақий, Ҳоким ривояти).

Абуд-Дардодан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам: «Сизлар қиёмат куни исмларингиз ва оталарингиз исми билан чақириласизлар (яъни Фалончи ўғли Фалончи, деб), шунинг учун исмларингиз чиройли бўлсин», дедилар» (Имом Аҳмад, Абу Довуд, Ибн Ҳиббон, Абу Нуайм, Дорақутний ривояти).

Абу Заррдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам: «Ким ҳар ойда уч кун (нафл) рўза тутса, йил бўйи рўзадор бўлганнинг савобини қўлга киритади», деганлар» (Имом Аҳмад ривояти).

Умму Саламадан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам сафарга пайшанба куни чиқишни яхши кўрар эдилар» (Табароний ривояти).

Ҳазрати Оишадан (розияллоҳу анҳо) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам кўйлақларини ямар, оёқ кийимларини тикар, эр киши уйда қиладиган барча ишларни бажарар эдилар» (Имом Аҳмад ривояти)

Ибн Умардан (розияллоҳу анҳумо) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ким дуосининг мустажоб бўлишини ва ғам-ташвишдан қутулишни истаса, ёрдамга муҳтожларга ёрдам берсин», дедилар» (Имом Аҳмад ривояти)

Ибн Масъуддан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бир кишининг ўғил ё қиз фарзанди ўлса, у бунга чидасин ё чидамасин, сабр қилсин ё қилмасин, рози бўлсин ё бўлмасин, бунинг савоби фақат жаннатдир», деганлар» (Табароний ривояти)

Саъиддан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Майиз қандайин яхши нарса, асабни қувватлантиради, ғазабни даф қилади, чарчоқни кетказди, оғизни хушбўйлантиради, балғамни (совуқликни) йўқ қилади ва ранги-рўйни яхшилади», деганлар» (Дайлабий ривояти)

Абу Ҳурайрадан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ким «Субҳаналлоҳи ва биҳамдихи» калимасини бир кунда юз марта айтса, гуноҳлари денгиз кўпигичалик кўп бўлса ҳам номаи аъмолидан албатта ўчирилади», деганлар» (Имом Бухорий ривояти)

Ибн Аббосдан (розияллоҳу анҳумо) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Шумланиш йўқдир, агар бўлганида уловда, аёлда ва масканда бўлар эди», деганлар» (Табароний ривояти)

Абу Ҳурайрадан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мажлис-давраларда фақат уч кишига: ёши улўғлиги учун кексаларга, илми учун олимларга ва султонлиги учун одил султонга жой бўшатиб берилади», деганлар» (Дайлабий ривояти)

Абу Вакилдан ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам жамоат билан бирга намоз ўқиганда ғоят енгил ва қисқа кўринишда, ёлғиз ўзлари ўқигудай бўлсалар, ғоят узун ва оғир ўқир эдилар» (Имом Аҳмад ривояти)

Ибн Аббосдан (розияллоҳу анҳумо) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам таҳорат олиш (да сув кўйиб туриш) ва садақа бериш ишларини ҳеч кимга буюрмас, фақат ўзлари бажарар эдилар» (Ибн Можа ривояти)

Ҳазрати Оишадан (розияллоҳу анҳо) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам яхшиликка йўйишни ёқтирар, бадгумонликни ёмон кўрар эдилар» (Ибн Можа ривояти)

Абу Саъид Худрийдан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам

кўп зикр қилар, фойдасиз ишлардан сақланар, намозни узун ўқир, хутбани қисқа қилар ҳамда бевалар, мискинлар, қул-хизматчилар билан бирга юрар, уларнинг эҳтиёжларини таъминлар, бундан асло тортинмас, орланмас эдилар» (Имом Насоий, Абу Довуд ривояти)

Анасдан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бирор кишидан хафа бўлсалар: «Пешонаси тупроққа белангур (яъни сажда қилгур), унга нима бўляпти?» дер эдилар» (Байҳақий ривояти)

Ҳазрати Оишадан (розияллоҳу анҳо) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам хоҳ сафарда, хоҳ муқимликда бўлсинлар, мана бу беш нарса: ойна, сурмадон, тароқ, мисвок, соқол тарағи ҳамиша ёнларида бўлар эди».

Анасдан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Расулulloҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хушбўйлик таклиф қилинса, асло рад қилмас эдилар» (Имом Аҳмад, Абу Довуд, Термизий, Бухорий, Насоий ривояти)

Анасдан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам беморни уч кундан кейин зиёрат қилар эдилар» (Ибн Можа ривояти)

Ҳазрати Оишадан (розияллоҳу анҳо) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мўминларнинг энг иймони қувватлиси ва энг ахлоқи чиройлиси ўз оиласига лутф билан муомала қиладиганидир», деганлар (Ҳоким ривояти)

Абуд-Дардодан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам сўзлар эканлар табассум қилар эдилар» (Имом Аҳмад ривояти)

Абу Хурайрадан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: «Моляъни (бемаъни) сўзларни тарк этиш кишининг мусулмонлиги гўзал экани нишонасидир», деганлар» (Имом Термизий ривояти)

Ибн Умардан (розияллоху анхумо) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам маййит лаҳадга қўйилгач: «Бисмиллаҳ, ва биллаҳ ва фийсабиллаллаҳ ва ала миллати Расулulloҳ», дер эдилар» (Имом Абу Довуд, Термизий, Ибн Можа ривояти)

Анасдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: «Аллоҳ таоло бир бандага аҳли оила, фарзанд, мол-мулкдан бирор неъмат берганида у «Машааллоҳ, ла қуввата илла биллаҳ» деса, ўлимдан бошқа бирон мусибат, бало кўрмайди», деганлар» (Хатиб, Абу Яъло ривояти)

Абу Умомадан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: «Шу осмон остида Аллоҳ таолодан бошқага ибодат қилинган маъбудлар орасида энг каттаси Ҳою ҳавасдир», деганлар» (Табароний ривояти)

Абу Саълабадан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам сафардан қайтганларида олдин масжидга кирар, икки ракат намоз ўқир, сўнг қизлари Фотимага учрар, шундан кейингина уйларига кетар эдилар» (Табароний ривояти)

Анасдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: «Истихора қилган ноумид қолмас, маслаҳатлашган пушаймон бўлмас ва иқтисод қилган эса муҳтожлик кўрмас», деганлар» (Табароний ривояти)

Абу Хурайрадан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам аксирмоқчи бўлсалар, қўлларини оғизларига тутиб ёки рўмолчаларини тутиш билан овозларини пастлатар эдилар» (Имом Абу Довуд, Термизий, Ҳоким ривояти)

Ибн Жаъфардан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам аксирсалар «Алҳамдулиллаҳ» дердилар, шунда у зотга «Йарҳамукаллоҳ» дейилса, «Йаҳдийкумуллоҳ ва юслиҳ болакум» деб жавоб берар эдилар» (Имом Аҳмад ривояти)

Имрон ибн Ҳусайндан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам жанозада ҳозир бўлганларида қайғулари ортар, ниҳоятда кам гапирар, фикр-мулоҳазага ғарқ бўлар эдилар» (Ҳоким ривояти)

Абу Бақрдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам ўзларини хурсанд қилган бирор иш содир бўлса, Аллоҳга шукрона ўлароқ сажда қилар эдилар» (Имом Абу Довуд, Ибн Можа ривояти)

Ибн Аббосдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам бемор кўргани борсалар: «Сен учун (зарарли) бир нарса йўқ, иншааллоҳ, бу сенга гуноҳлардан покла-нишдир», дер эдилар» (Имом Бухорий ривояти)

Ҳазрати Оишадан (розияллоху анҳо) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам жунуб ҳолатида ухламоқчи бўлсалар, намоз учун олгандай таҳорат олар эдилар, агар таом емоқчи ё сув ичмоқчи бўлсалар қўлларини ювиб, сўнг овқатланар ё сув ичар эдилар» (Имом Абу Довуд, Насоий, Ибн Можа ривояти)

Али ибн Абу Толибдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам сафар қилмоқчи бўлсалар: «Аллоҳим, Сен билангина ғалаба қиламан, Сен билангина омонда бўламан, Сенинг ёрдаминг билангина душманим устига юриш қиламан», деб дуо қилар эдилар» (Имом Аҳмад ривояти)

Ҳафсадан (розияллоху анҳо) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам ётиш учун узанганларида ўнг қўлларини ўнг ёноқлари остига қўяр эдилар» (Табароний ривояти)

Абу Хурайрадан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам ўзларини маҳзун қиладиган бирор ҳолат ёки воқеа содир бўлса осмонга қарар ва «Субҳаналлоҳил-азийм» дер эдилар, дуоларида энг кўп тақрорлаганлари эса «Йа Ҳаййу йа Қоййум» эди» (Имом Термизий ривояти)

Ҳазрати Оишадан (розияллоху анҳо) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам ҳадяга ҳадя билан жавоб қайтарар эдилар» (Имом Аҳмад, Бухорий, Абу Довуд, Термизий ривояти)

Абу Зуҳайр ал-Амморийдан: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам уйкуга ётиш олдидан бундай дер эдилар: «Аллоҳим, Сенинг номинг ила ёнимни ерга қўйдим. Аллоҳим, гуноҳларимни кечир ва мени шайтондан узоқ қил, мени мушкуллардан қутқар ва олий мақомга кўтар!» (Имом Абу Довуд ривояти)

Ибн Масъуддан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам Аллоҳга дуо қилсалар тилаklarини уч марта қайтарар эдилар, истиғфорни ҳам уч бор қайтарар эдилар» (Имом Аҳмад, Абу Довуд ривояти)

Ҳазрати Оишадан (розияллоху анҳо) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам чиройли нарсалардан хурсанд бўлар, шумланишни эса ёқтирмас эдилар» (Имом Насоий ривояти)

Анасдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам хина гулини ёқтирар эдилар» (Имом Аҳмад ривояти)

Анасдан (розияллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам борган ерлари, ўтирган мажлисларидан кўзғоладиган бўлсалар, икки ракат намоз ўқир эдилар» (Ҳоким ривояти)

РАСУЛУЛЛОҲ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМ ҚАНДАЙ ҚИРОАТ ҚИЛГАНЛАР

**Умму Салама розияллоху анҳодан ривоят қилинади:
«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам қироат
қилганларида оятларни ажратиб-ажратиб ўқирдилар».**

Абу Довуд ва Аҳмад ривоят қилган.

Умму Салама розияллоху анҳодан ривоят қилинади:
«Набий соллalloҳу алайҳи васаллам қироаталари
оят-оят қилиб ажратардилар: «Алҳамду лил-
лаҳи Роббил-ъаламин» деб, сўнг вақф қилардилар,
«Арроҳманир-Роҳим» деб, сўнг вақф қилардилар».

Термизий, Ҳоким ривоят қилган.

Яъло ибн Мамлақдан ривоят қилинади:

«У Умму Салама розияллоху анҳодан Набий сол-
лalloҳу алайҳи васалламнинг намозлари ҳақида
сўради. Шунда у киши: «Сизлар қаёқдаю, у зотнинг
намозлари қаёқда?! У зот намоз ўқир, сўнг намоз
ўқиганчалк ухлар, сўнг ухлаганларича намоз ўқир,
сўнг намоз ўқиганларича ухлар эдилар. То тонгача
шундай бўлар эди», деди-да, у зотнинг қироатлари-
ни мақтай кетди. У зотнинг қироатларини мақтай ту-
риб: «Ҳарфма-ҳарф, аниқ-аниқ ўқирдилар», деди».

Абу Довуд, Термизий ва Аҳмад ибн Ҳанбал ривоят
қилган.

Қатодадан ривоят қилинади:

«Анасан: «Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва-
салламнинг қироатлари қандай эди?» деб сўралди.
Шунда у: «Чўзиқ эди», деди-да, кейин «Бисмил-
лаҳир-Роҳманир-Роҳим»ни «Бисмиллаҳ»ни чўзиб,
«Ар-Роҳман»ни чўзиб, «Ар-Роҳим»ни чўзиб ўқиб
берди». Яъни Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва-
саллам мад – чўзиқ унли бор ўринларда мадни аниқ
чўзиб ўқир эдилар.

Имом Бухорий ривоят қилган.

Абдуллоҳ ибн Абу Қайсдан ривоят қилинади:

«Мен Оиша розияллоху анҳодан Набий соллalloҳу
алайҳи васалламнинг қироатлари ҳақида: «У
зот қироатни ичларида қилармидилар ёки жаҳрий
(ошкора) қилармидилар?» деб сўрадим. У: «Ҳар
қайсисини ҳам қилардилар. У зот (қироатни) гоҳида
ичларида, гоҳида ошкора қилардилар», деди».

Муттафақун алайҳ.

Умму Ҳонийдан ривоят қилинади:

«Мен тунда ёпиғим устида туриб олиб Расулulloҳ
соллalloҳу алайҳи васалламнинг Каъба олдидаги
қироатларини эшитар эдим».

Насоий ва Ибн Можа ривоят қилган.

Жубайр ибн Мутъим розияллоху анҳудан ривоят
қилинади:

«Набий соллalloҳу алайҳи васалламнинг шом на-
мозиди Тур сурасини ўқиётганларини эшитдим. «Ёки
улар, ҳеч нарсадан ҳеч нарса йўқ, ўзлари яралган-
ларми?! Ёки улар яратувчиларми?» оятига келганда
қалбим учиб кетай деди».

Имом Бухорий ривоят қилган.

Баро ибн Озиб розияллоху анҳудан ривоят қили-
нади:

«Набий соллalloҳу алайҳи васалламнинг хуфтон-
да «Ваттийни ваз-зайтун»ни ўқиётганларини эшит-
дим. Бирор кишидан у зотнинг овозларидан кўра чи-
роили овоз эшитмаганман».

Муттафақун алайҳ.

Абдуллоҳ ибн Муғаффалдан ривоят қилинади:

«Набий соллalloҳу алайҳи васалламнинг туяла-
рида Қуръон ўқиб кетаётганларини кўрдим. Фатҳ су-
расини майин қилиб ўқиб кетаётган эканлар. Оҳанг
қилиб ўқиб кетаётгандилар».

Имом Бухорий ривоят қилган.

Авс ибн Ҳузайфа розияллоху анҳудан ривоят қи-
линади:

«Бир кеча Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васал-
лам олдимизга кеч қолиб чиқдилар. Биз: «Эй Аллоҳ-
нинг Расули, кеч қолиб кетдингизми?» дедик. Шунда
у зот: «Қуръондан ҳизбим* қолиб кетган эди, ўшани
тугатмасдан чиқишни истамадим», дедилар. Кейин
биз Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг
асҳобларидан: «Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва-
саллам Қуръонни қандай ҳизбга ажратар эдилар?» деб
сўрадик. Улар: «Учта, бешта, еттита, тўққизта, ўн бит-
та, ўн учта (сура) ва «Муфассал» ҳизби», дейишди».

Табароний ва Таҳовий ривоят қилган.

Изоҳ: Ҳизб – бўлак дегани бўлиб, Қуръондан ҳар
кун учун вазифа сифатида ажратиб олинган бўлакка
нисбатан ишлатилган. Муфассал – Қуръоннинг Ҳужу-
рот сурасидан бошлаб охиригача бўлган қисми.

Ҳасанхон Яҳё Абдулмажид

ШАМОИЛИ МУҲАММАДИЙЯ

(ИМОМ ТЕРМИЗИЙНИНГ “ШАМОИЛИ МУҲАММАДИЙЯ”
ТЎПЛАМИ АСОСИДА КИТОБ ТОПА ОЛМАГАН ЁКИ КИТОБ
ЎҚИШГА ВАҚТИ ЙЎҚЛАР УЧУН ТАЙЁРЛАНДИ)

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи васаллам) новча ҳам эмас, пакана ҳам эмас, ўрта бўй эдилар.
Ранглари оқ-қизил, юзлари буғдойранг эди.
Олдинга мойил бўлиб юрардилар.
Икки елкаларининг ораси кенг эди.
Кафт ва қадамлари тўла, гўштор.
Бошлари катта, юзлари думалокроқ, кўзлари қора эди.
Суюқларининг қўшилган ери йўғон.
Тана аъзолари бир-бирига мутаносиб, хушбичим эди.
Сийнадан киндиккача узун ва ингичка мўй.
Баданлари туксиз.

Бирор тарафга бурилсалар, гавдалари билан қай-риллар эдилар.
Пешоналари кенг.
Киприклари узун, қошлари қўшилмаган, эгик эди.
Бурунлари баланд, қиррали.
Соқоллари қалин эди.
Тишлари майда, ялтироқ, олдинги тишлари бир-биридан алоҳида кўринар эди.
Қорин ва сийналари текис ҳамда баробар.
Кўкраклари кенг, билаклари узун.
Икки елкалари ўртасида пайғамбарлик муҳри бор.
Муҳри нубувват каптар тухумидек келадиған қизғиш гўшт, усти тукли эди.

Юришлари тез.
 Ҳаммадан олдин салом берардилар.
 Ҳамма ишни ўнгдан бошлашни яхши кўрардилар.
 Сочлари икки қулоқларининг ярмига тушарди.
 Сочларини тарар, бўяр (қора-қизил рангга) ва баъзида фарқ очардилар.

Сочга ёғ суртардилар, ҳаж ва умрада олдирганлар.

Кўзларига ҳар кеча сурма кўярдилар.

Кийимни йиртилиб-тўзигунча киярдилар.

Узуклари кумушдан бўлиб, ўнг қўлга таққанлар.

Салла ўрардилар (7-12 газ).

Изорлари тўпикдан пастга тушмаган.

Таомни суюниб емасдилар. Таомни айбламас, ёқса ер, ёқмаса тарк этардилар.

Таомдан сўнг бармоқларини уч бор ялардилар.

Хонтахта устида овқатланмас эдилар.

Таомлари товук гўшти, кўй гўшти, парранда гўшти, сирка, зайтун ёғи, арпа нони, нон тўғралган шўрва (сарийд), хурмо, талқон эди. Ширин ва совуқ ичимликни, сутни, замзамни яхши кўрардилар.

Пиёлалари ёочдан бўлган эди.

Бодринг ва қовунни (янги) хурмо билан кўшиб ер эдилар.

Сув ичганларида уч бор тўхтаб-тўхтаб, нафас олиб ичардилар.

Хушбўйликлар учун махсус идишлари бор эди.

Бирор нарсага ишора қилсалар, бутун қафтлари билан ишора қилардилар.

Еттита қиличлари бўлган.

Шеър ўқир ва эшитар эдилар (шоирлари Ҳасан ибн Собит).

Аввал икки ракат енгил намоз ўқиб, кейин таҳажжудга киришардилар.

Қироатни ҳарф-ҳарф, очиқ ва равшан, ҳар бир оятни алоҳида ўқир эдилар.

Қуръонни ўзгандан эшитишни суярдилар.

Тўшаклари теридан, ичига хурмо пўстлоғи солинган эди.

Саҳобалар у зотни кутиб олиш учун ўринларидан туришмасди.

Қаерга борсалар, бўш ўринга ўтирардилар.

Уйдаги вақтлари учга бўлинарди: 1) ибодат; 2) уй ишлари; 3) шахсий ишлар.

Ҳар бир ишнинг тадбирини олдиндан қилар эдилар.

Ўзларига эрта учун озиқ-овқат олиб қўймас эдилар.

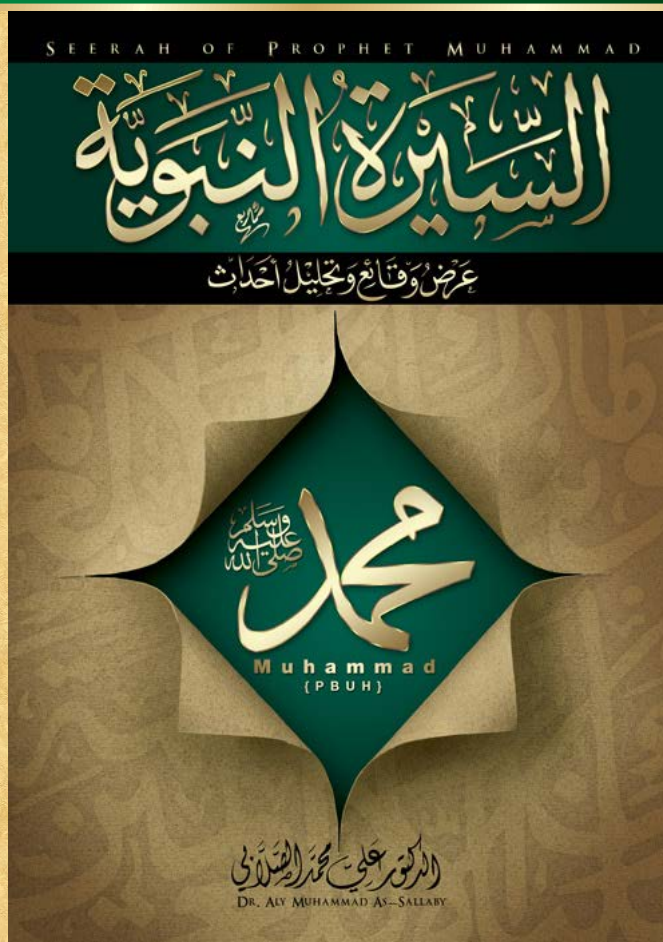
Либосларига ўзлари қарар, ўзлари ямар, жониворлар сутини ўзлари соғар эдилар.

Сариқ либосни суймас эдилар.

Ҳеч кимни урмаганлар.

Ўзлари дарвешона ҳаёт кечирсалар-да, эҳсонлари шоҳларникидан ҳам аъло эди.

Ҳадя олиб, мукофот берардилар, ҳадяларни келган куниёқ мухтожларга тарқатардилар.

Узоқдаги товушларни ҳам эшитар, ҳеч ким кўра олмайдиган масофани бемалол кўрар, қоронғуда ҳам кундуздагидек кўраверар эдилар.

Лўнда, қисқа, аниқ, такаллуфдан холи ва айни пайтда фасоҳат билан гапирар эдилар.

Ҳар кимнинг ақлига мослаб гапирардилар.

Ҳазилларига асло ёлғон аралашмас эди.

Кулишлари чиройли табассумдан иборат эди.

Дастлаб кўрган одамни ҳайбатлари босар, муомала қилиб таниганидан сўнг ҳамма у зотни яхши кўриб қолар эди.

Туя, от минганлар.

Бир марта ҳаж, тўрт марта умра қилганлар.

Кам овқат ер, кам ухлар эдилар.

Ўзлари учун интиқом олмас эдилар.

Вафот этганларида ҳазрати Али (каррамаллоҳу ваҳҳаху) ғусл қилдирган, амакилари Аббос ва у кишининг ўғиллари Фазл (розияллоҳу анҳумо) ёрдам беришган.

Қабрларини Абу Талҳа қазиган.

Мерослари садақа қилиб берилган.

Акмал АВАЗ тайёрлади.

НАСРОНИЙ ОЛИМИ НАБИЙ АЛАЙҲИССАЛОМНИ ҲИМОЯ ҚИЛАДИ

Куфр олами, дин душманлари Исломга қарши жазавали хуружини ҳеч қачон, ҳатто бир соат ҳам тўхтатмаган. Ислом тарихи давомида дин душманларига жўр бўлган олимлар ва адиблар Исломга, унинг муқаддасотларига қарши кураш, Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом шаънларини булғаш учун не-не тухмат-иғволарни ўйлаб топишмади, дейсиз. Айниқса кейинги беш юз йил мобайнида бу кураш янада шиддатли тус олди. Биргина Оврупада шу даврда Ислом ва унинг муқаддасотларига қарши ёзилган 10 минг китоб босилиб чиқди. Оврупа кинорежиссёрлари Ислом, Қуръони карим ва Ҳазрати Муҳаммадни (алайҳиссалом) ёмонотлиқ қилиш мавзуида 131 та филм ишлашди.

Мусулмонлар ўз динларининг бутун инсониятга юборилган сўнгги ҳақ динлиги, Пайғамбарларининг Аллоҳ таолонинг суюмли элчиси эканини билганлари ва бунга иймон келтиришгани учун ғаламислар тухматига жавоб бериб ҳам ёки улар билан тортишиб ҳам ўтиришмайди. Шундай бўлса-да адолат тарафида бўлган Исломдан ташқаридаги айрим холис ва инсофли олимлар тухматчиларга асосли далиллар билан жавоб қайтаришяпти.

Яқинда шундай олимлардан бирининг китоби билан танишишга тўғри келди. Миср православ насронийлар (қибтийлар) черковининг раҳбарларидан бири, Миср Шўро Кенгаши (парламенти)нинг ахборот, маданият ва сайёҳлик Қўмитаси раиси доктор Набил Луқо Бобовий «Насроний Муҳаммадни (с.а.в.) ҳимоя қилади» деган каттагина китоб ёзди. Китоб муқовасида «Унинг номига қараб отилган ханжарларга жавобимиз» деган тагсарлавҳа ҳам қўйилган.

Муаллиф асарининг сўзбошисида бундай ёзади: «Шарқшунослар тарафидан Ислом ҳақида ёзилган китоблар билан танишар эканман, уларнинг кўпи Ислом ва унинг муқаддасотларига, хоссатан Аллоҳнинг Расули Муҳаммад алайҳиссаломга қора кўзойнак орқали қарашини англадим. Ваҳоланки, у зот келтирган таълимотга ҳозир дунёда бир миллиард икки юз эллик миллион киши иймон келтирган. Шунинг учун биз ўзимизнинг илмий ва миллий бурчларимиздан келиб чиқиб, мусулмонлар тарафида ҳам турмаган, уларга қарши мутаассибларча курашмайдиган холис илмий тадқиқотчи сифатида шарқшуносларнинг тухматларига жавоб бериш керак, деб ҳисоблаймиз.

Шуни таъкидлаш лозимки, ушбу китобдаги барча маълумотлар ишончли манбалардан олинган. Шунинг учун муҳаббат ҳисси билан қуролланиб, мутаассиблик ҳиссидан халос бўлган ҳолда далилларни таҳлил қилиб чиқамиз. Бунинг учун қиламизки, насройлар ҳам, мусулмонлар ҳам Ислом ва насронийлик ҳамда унинг муқаддасотлари ҳақида кўр-кўрона мутаассибликдан қочган ҳолда холис ва адолат билан ёзсинлар».

Доктор Набил Луқо Бобовий китоб сўзбошисида яна қуйидагиларни таъкидлайди: «Исломнинг ўн тўрт асрлик тарихи давомида, милодий 610 йили Аллоҳнинг Расули алайҳиссалом Парвардигорнинг ваҳийларини қабул қила бошлаганларидан буён ҳамма нарсага шубҳа билан қаровчилар ва шарқшунослар Ислом ҳақида, унинг Пайғамбари ҳақларида, Исломнинг моҳияти ва кўрсатмалари тўғрисида шубҳа, гумон уруғларини сепишдан тўхтамаётирлар. Бу тухмат ва бўхтонлар бугунги кунда ҳам давом этиб келаётир. Афсуски, Америкада содир бўлган 11 сентябрь воқеаларидан кейин Исломга ёвузларча ташланиш яна ҳам авж олиб кетди».

«Ҳар қандай диннинг тарафдорлари ўз динига қаттиқ эътиқод қилади, бунинг ўзгартириш жуда қийин иш. Имон фақат Аллоҳ берадиган нарса, ҳеч бир одам бошқа диндаги кишини жазолашга ҳақли эмас. Бундай ҳуқуққа фақат Қиёмат кунининг эгаси Аллоҳ ҳақлидир. Ҳар бир самовий дин тарафдорлари ўзга дин муқаддасотларига ҳурмат билан, нафрат ва мутаассибликсиз муносабатда бўлишлари лозим. Исломга, айниқса унинг Пайғамбари Муҳаммадга (алайҳиссалом) қарши шиддатли ҳужумлар муносабати билан мен, мусулмон биродарлари ичида яшаб турган мисрлик насроний шарқшуносларнинг барча ёлғон даъволари ва айбловларига жавоб қайтаришни ўзимнинг илмий ва миллий бурчим, деб билдим. Бу ёлғонлар Пайғамбар номига отилган заҳарли ханжарлардир. Имкони борича бу тухматларни аниқлаб-тўплаб, уларга батафсил жавоб қайтардим. Ўзим мусулмон эмас, насроний бўлганимдан қатъи назар, илмий тафаккур билангина қуролланиб, мутаассиблик ва нохолис хулосаларни рад этдим».

Муаллиф китобида Ислом ғанимларининг Пайғамбаримизга, инсонларнинг энг комили бўлган зотга қарши беҳисоб тухмат ва иғволарни сочишга-

ни ва сочишаётганини ишонарли далил ва мисоллар билан фош этади. Унинг ёзишича, шарқшунос ва «диншунос»лар Аллоҳнинг элчисига ҳеч қандай асосга эга бўлмаган, мутлақо куракда турмайдиган, ҳатто ёш боланинг ҳам ишониши маҳол «айб»ларни тақаш билан одамларни алдамоқчи, Ислом дини ва унинг Пайғамбарини ёмонотлиқ қилмоқчи бўлишади. Китобда Пайғамбар алайҳиссаломга қарши тўқилган тухматлардан бир нечаси келтирилиб, улар илмий жиҳатдан ҳолис фош этилган.

Дин душманлари иддао қилиб келаётган тухматларнинг биринчиси, гўё Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳаётларида насроний Бухайро катта рол ўйнаган эмиш, у бутларни тарк этиб, Исо ибни Марям томон юзланишни ўргатган, Қуръон оятларини айтиб ёздирган эмиш. Бу афсона бора-бора яна янги тафсилотлар билан “бойитилади”. Бошқа бир афсонага кўра, гўёки Пайғамбар алайҳиссалом насроний руҳонийи бўлган эмишлар, Папа у кишини шаккокликда айблаб, Арабистонга сургун қилган эмиш. У зот Арабистонда ўз таълимотини Кўҳна Аҳд ва Янги Аҳд (Инжил)дан кўчириб, ўзларини Пайғамбар деб эълон қилган ва ва шу тариқа душманларидан ўч олган эмишлар. Яна бир тухматга кўра, Пайғамбар алайҳиссаломга ваҳий нозил бўлаётганида у зотни тутқаноқ касали тутиб турган эмиш. Дин душманлари Пайғамбар Муҳаммад алайҳиссаломнинг шахсий ҳаётларини ҳам иғво-бўхтон мавзуига айлантириб олишган. Ҳазрати Оишага қилинган тухмат (Ифк воқеаси) атрофидаги миш-мишларни қасддан бўрттириш, Расули акрамнинг бир неча хотинга уйланишлари сабаблари ва ҳикматини тушунмай, у зотни “хотинбозлик”да айблашлари ҳам уларнинг тухматларидан бир кўринишдир. Фарбдаги диншунос ва шарқшунослар ҳатто Ислом тарихида улкан аҳамиятга эга бўлган ғазотларни ўлжани қўлга киритиш учун ўйлаб топилган талончилик урушлари деб аташдан, Пайғамбар алайҳиссаломнинг турли ўлкаларнинг подшоҳ ва ҳукмдорлари Ҳиракл, Кисро, Муқавқас, Ғассоний, Нажоший ва бошқаларга юборган мактубларини инкор этишдан ҳам уялишмайди. Бундан ташқари, муаллиф ўз китобида Фарбнинг таниқли шарқшунослари ва тадқиқотчилари Монтгомери Ватт, Клейман Хувар, Мергелиус, Бэндли Жузи, Тольстов, Арнольд ва бошқаларнинг Исломни ва Пайғамбар Муҳаммад алайҳиссаломни ёмонлаш, у зотнинг шахсларини ва қилган ишларини қоралаш мақсадида тинмай тарқатиб келган тухмат ва бўхтонларини далиллар асосида, илмий жиҳатдан ҳолис фош этади. Доктор Набил Бобовий ўз китобида Пайғамбаримиз шаънларига отилган тухмат ўқларининг ўндан зиёдини келтириб, уларнинг ғирт асоссизлигини, тухматдан бошқа нарса эмаслигини илмий далиллар билан исботлаб беради.

Мазкур китобни араб тилидан Алоиддин Фарахат Ҳасан ва Муҳаммад Али Солиҳ русчага ўгиришган.

Аҳмад МУҲАММАД.

НАЗМЛАРДА НАБИЙ АЛАЙҲИССАЛОМ ВАСФЛАРИ

ЖАНОБИ РАСУЛИ АКРАМ ВАСФЛАРИДА МУҲАММАС

Аллоҳу карим ошиғию шайдоси Муҳаммад,
Раҳмону Раҳим маҳбуби аълоси Муҳаммад,
Ҳар насли башар орзу, таманноси Муҳаммад,
Ислому элининг машъали дунёси Муҳаммад,
Раҳмату селининг дилдаги дарёси Муҳаммад.

Ҳақ Ҳазратимиз токи Муҳаммадни яратди,
Эъзозу муҳаббат назарин унга қаратди,
Ваҳдат нури, шафқат нурини унга таратди,
Ислому элининг машъали дунёси Муҳаммад,
Раҳмату селининг дилдаги дарёси Муҳаммад.

Пайғамбаримиз нур ила, пайғом ила келди,
Қуръони мажид бағрида аҳком ила келди,
Иймони илоҳий ила, Ислому ила келди,
Ислому элининг машъали дунёси Муҳаммад,
Раҳмату селининг дилдаги дарёси Муҳаммад.

Қуръону ҳадис бандасига лутфу карамдир,
Инсофу адолат сўзи ҳар сатрида жамдир,
Ҳар лаҳзада минг мартаба такрорласа, камдир,
Ислому элининг машъали дунёси Муҳаммад,
Раҳмату селининг дилдаги дарёси Муҳаммад.

Ҳақ ташна юрибмиз, лабимиз ҳўлла, Худоё,
Инсонни ҳидоят йўлига йўлла, Худоё,
Маҳшарда Муҳаммадни ўзинг қўлла, Худоё,
Ислому элининг машъали дунёси Муҳаммад,
Раҳмату селининг дилдаги дарёси Муҳаммад.

Жамол КАМОЛ,
Ўзбекистон Халқ шоири.

МУСТАФОДАН ЎРГАНИНГ

Ҳаққа қуллик адосин Мустафодан ўрганинг,
Дўстга сидқу вафони Муртазодан ўрганинг.
Пайдо қилиш бизданмас томчи сувдек хилқатни,
Тасарруфи Холиқни ер-самодан ўрганинг.
“Ибрат ол, нодондан” дер ҳазрати авлиё,
Тақвои бериёни серриёдан ўрганинг.
Тарки нафс этмай тоат мақбуллиги мавҳумдир,
Ибодат лаззатини дилсафодан ўрганинг.
Жигаргўша барчага азизу мўътабардир,
Одоби азизлигин анбиёдан ўрганинг.
Фарзанд меҳрин дилга жо айлаган мунисалар,
Дилбандлар тарбиятин бу Заҳродан ўрганинг.
Саодат йўли равон тафаккур соҳибига,
Бу дастурни Муҳаммад – раҳнамодан ўрганинг.

ТАЖАЛЛИЙ.

САВР ТОҒИДАГИ ҒОР

Уч кун меҳмон қилдинг Расулulloҳни,
Уч кун зўр ҳадик-ла урди юрагинг.
Қандай кўтарардинг ахир гуноҳни –
Аллоҳ иши учун йўкса керагинг?

Абу Бакр Сиддиқ не озор чекди?
Расулulloҳ сура муборак малҳам.
Остонанда ниҳол унмиш. Ким экди?
Қайдан учиб келди кабутарлар ҳам?

Неча бор эмаклаб келди изчилар,
Деди: “Ахтарилган одам шу ғорда!”
Аммо ғор ичига ким кира билар
То изн йўқ экан Парвардигордан?!

Расулulloҳ унсиз дуо қилдилар
Фуҳайра, Абдуллоҳ билан Асмони.
Абу Бакр Сиддиқ шунда билдилар –
Савр ғори бўлмиш – Сабр кўрғони!
Ёпди ғор оғзини “пўлат арқон”лар,
Дилда гидир йўқдир асли паноҳдан.
Расул ибодатдан бўшаган онлар,
Ўйларди, йўл изнинг кутиб Аллоҳдан.

Гарчи беришгайдир мингта норта,
Излаб, жар чақириб гарчи толмаслар,
Токи остонада – кабутар уя
Сабр кўрғонига кира олмаслар...

ҲАННОНА

Ўксиб-ўксиб йиғлай бошладинг нечун?
Бунчалар кўнглинг бўш экан, Ҳаннона!
Расулulloҳ келиб бағрига босди
Гўёким гўдагин овулган она...

Бир жонсиз устунда шунчалар меҳр!
Шукрим, йироқман гумон фикридан.
Ваъз ўқирди унга суяниб Расул,
Баҳра топар эди Аллоҳ зикридан.

Букун-чи, Пайғамбар ўтди боқмасдан,
Ўтди ўрнатилган минбар қошига.
Мутаассир бўлди аҳли намоз ҳам,
Чўмди қалбдан оққан шафқат ёшига.

Расулulloҳ сўрди: “Сени жаннатга
Элтайми ё унган чорбоғинг сари?”
Деди: “Боқий дунё кўшида мендан
Хурмо узиб егай Аллоҳ дўстлари...”

Ўксиб-ўксиб йиғлай бошладинг нечун?
Бунчалар кўнглинг бўш экан, Ҳаннона!
Расулulloҳ суюб бағрига босди
Гўёким гўдагин овулган она...

Абдул ЖАЛИЛ ХЎЖАМ.

ТАҲОРАТ ВА НАМОЗ ҲУКМЛАРИ

11-ДАРС

- 1) Фарз намозларини ўқиш жоиз бўлмаган вақтлар
- 2) Маркабда намоз ўқиш
- 3) Саждаи саҳв, яъни эсдан чиқарганлик саждаси
- 4) Намозда иккиланиб қолиш
- 5) Саждаи саҳвнинг ўрни ва унинг сифатлари
- 6) Саҳв саждасини қилиш соқит ҳам бўладими?
- 7) Сажда тиловати
- 8) Тиловат саждасининг кайфияти
- 9) Қуръони каримдаги сажда оятлари.

ФАРЗ НАМОЗЛАРИНИ ЎҚИШ ЖОИЗ БЎЛМАГАН ВАҚТЛАР

Учта вақтда фарз намозларини, жаноза намозларини ўқиш, тиловат саждаларни қилиш жоиз эмас.

1. Қуёш энди чиқаётган вақтдан то кўтарилгунча, агар бомдоднинг фарзига киришган бўлса-ю, қуёш чиқа бошласа, у намоз бузилади ва қуёшнинг найза бўйи кўтарилишини кутиб, сўнг қазосини ўқийди.

2. Қуёш тиккага келганда. Бу пайт “қиём” дейилади. Ушбу фурсатда ҳам то қуёш оғунга қадар намоз ўқиш ҳаром ҳисобланади.

3. Қуёш ботаётганда. Бу шом намозидан тақрибан ярим соат олдинги вақтдир. Лекин ўша куннинг аср намози ўқилмаган бўлса, у қуёшнинг ярми ботган бўлса ҳам, ўқиб олинади.

Жаноза намозлари ҳам агар маййит шу уч вақтдан олдин ҳозир бўлса, ўша вақтни киргизиб ўқиш дуруст бўлмайди. Аммо қуёш чиқаётганда ёки тиккага келганда, ботаётганда маййит тайёр бўлса, жаноза намозини ўқиш жоиз. Лекин афзали бу вақтни ўтказиб, кейин ўқишдир. Тиловат саждаларини ҳам олдин ўқиб қўйиб, сўнг ушбу вақтлардан бирининг киришини кутиб, кейин сажда қилиш жоиз эмас. Лекин сажда қилиш жоиз бўлган фурсатгача кечиктириш афзал.

МАРКАБДА НАМОЗ ЎҚИШ

Миниб юриладиган ҳайвонлар устида қайси томонга юзланиб бўлса ҳам нафл намозлар ўқиш жоиздир. Машина, самолёт, поезд ва бошқа миналадиган нарсалар уловлар жумласидандир. Улов устида нафл намоз ўқиш учун узоқ сафарга чиққан бўлиши шарт эмас, балки муқим киши узрли бўлмаса ҳам, нафл намозларини маркаб устида ўқиши мумкин.

Намозни бошлашда қиблага юзланган бўлиши ҳам шарт эмас, лекин машаққат бўлмаса, қиблага юзланиб олиш мустаҳаб ҳисобланади. Уловини намоз ўқиш асносида юришига оз амал билан тезлаши жоиз бўлади. Фарз, вожиб ва кўп таъкидлангани учун бомдоднинг суннатини ҳам улов устида ўқиш мумкин эмас. Фақат зарурат бўлсагина, дуруст бўлади. Мисол учун ўғрининг хавфи бўлса ёки маркабдан тушса, ўзига ёки отига ё юқларига зарар етса, шу каби узрлар билан фарз, вожиб, бомдод суннатини ҳам маркабда ўқиш жоиз бўлади. Йўловчи оёғида

юриб кета туриб нафл намозларини ўқиши жоиз эмас. Қачон намоз ўқимоқчи бўлса, тўхтади ва у намозни мукамал ўқийди.

САЖДАИ САҲВ, ЯЪНИ ЭСДАН ЧИҚАРГАНЛИК САЖДАСИ

Эсдан чиқаргани учун қилинадиган сажда “саждаи саҳв” дейилади. Уни бажаришнинг ўзига хос сабаблари бор:

1. Агар намоз рукнларидан бирортасини эсдан чиқариб кечиктирса, саждаи саҳв қилади. Мисол учун, намозни бошлаб сано дуосини ўқигандан сўнг қироатни бир рукнни адо қилиш миқдорича ўқимаи кечиктирса ёки қироатни қилиб бўлиб, рукуъ қилишни кечиктирса, ёки биринчи ракатни ўқиб бўлиб, сажда қилгандан сўнг иккинчи ракатга туришни бир рукн адо қилиш миқдорича кечиктирса ва шу каби рукнларни кечиктириш сабаби билан саждаи саҳв қилинади. Бир рукн уч тасбеҳ ёки бир узун оят ва ё уч қисқа оят миқдорича белгиланади.

2. Намоздаги вожиблардан бирини эсдан чиқариб тарк қилса ҳам, саждаи саҳв қилади. Мисол учун, сураи Фотиҳани ёки ундан кейинги сурани, тўрт ракатли ёки уч ракатли намозлардаги аввалги қаъдани тарк қилса, саждаи саҳв қилади. Аввалги қаъдада ўтириш фарзда ҳам, нафл намозларида ҳам вожибдир. Ким аввалги қаъдада ўтирмай, қиёмга туриб кетса, намозини давом эттиради ва намоз охирида саждаи саҳв қилади. Чунки у вожибни тарк қилди. Вожиб тарк бўлса, унинг ўрни саждаи саҳв билан тўлдирилади. Агар қиёмга тургандан сўнг ўртадаги қаъдада ўтирмагани эсига тушиб қолса-ю, кейин намозини давом эттирмай ўтирса, гуноҳкор бўлади. Чунки у фарздан вожибга қайтган ҳисобланади. Баъзи уламолар “намоз бузилади ҳам”, дейишади, лекин намози бузилмаса-да, саждаи саҳв қилади. Аммо аввалги қаъдани ўтирмай қиёмга туриб кетмоқчи бўлса-ю, қаъда ўтириш кераклиги эсига тушиб қолса, ўша ҳолатига қарайди, агар қаъдага яқин бўлса ўтиради, ташахҳудни ўқиб, кейин учинчи ракатга туради. Саждаи саҳв қилмайди. Лекин қиёмга яқин бўлса, қаъдани тарк қилади-да, қиёмга туради ва намозининг охирида саждаи саҳв қилади.

Намоздаги вожибларни тарк қилишлар жумласига витр намозидаги кунут дуосини ўқимаи рукуъга бориб қолиш ҳам қиради. Имомнинг жаҳрий намозларидаги қироатни махфий қилиб қўйиши, махфий намозларни жаҳрий қилиб қўйиши ҳам вожибни тарк қилиш жумласидандир. Ушбу ҳолларда ҳам намоз охирида саждаи саҳв қилинади.

3. Намоздаги вожиблардан бирини ўз ўрнидан кечиктирса ҳам, саждаи саҳв вожиб бўлади. Мисол учун, Фотиҳа сурасини зам сурадан кейинга кечиктириб ўқиса ва ҳоказо.

4. Намоз амалларидан бирортасини зиёда қилиб қўйса ҳам, саждаи саҳв вожиб бўлади. Мисол учун, бир ракатда икки бор рукуъ қилиб қўйса ёки уч марта сажда қилса ва ё ортиқча ракатнинг қиёмга туриб кетса ва ҳоказо. Агар намозхон охирги қаъдага ўтирмай, эсидан чиқиб ор-

тиқча ракатга туриб кетса, то ўша ракатнинг саждасигача эсига тушиб қолса, қаъдаи охирга ўтиради ва сўнггида саждаи саҳв қилади. Чунки у охирги қаъданинг фарзини кечиктирди. Аммо ортиқча ракатнинг саждасини қилиб қўйса, ушбу фарз намози нафлга айланади ва олтинчи ракатни ҳам тўлдириб қўйиш маъқулдир. Чунки нафллар ракати тоқ бўлмайди. Намозни адо қилгач, фарзни қайтариб ўқийди. Чунки у намознинг рукнларидан бўлган қаъдаи охирни йўқотди. Рукн адо қилинмаса, намоз қайтариб ўқилади. Аммо вожиб тарк қилинса, саждаи саҳв билан намоз ўрнига келади. Агар қаъдаи охирда ўтириб ташаҳхудни ўқиган бўлса-ю, кейин ортиқча ракатга билмай туриб кетса, эсига тушган заҳоти ўтиради ва ташаҳхудни қайтариб ўқимай, салом беради. Аммо зиёда ракатнинг саждасини қилиб қўйган бўлса ҳам, фарз намози бузилиб, нафлга айланмайди. Чунки у охирги қаъдани ўтирган. Фақат яна олтинчи ракатни ҳам ўқиб, салом беришни кечиктиргани сабабли намоз охирида саждаи саҳв қилади. Кейинги икки ракати нафлга ўтади. Саждаи саҳвнинг кўриниши фарз ва нафлларда ҳам бир хилдир.

(Изоҳ: бир намозда вожиблардан бир нечаси тарк бўлиб ёки аркон кечиктирилса ҳам, бир марта саждаи саҳв қилиш кифоя қилади).

НАМОЗДА ИККИЛАНИБ ҚОЛИШ

Агар намозхон намозининг ракатларида шакка тушиб қолса ва ушбу шакланиши биринчи бор бўлаётган бўлса, намозини бузиб янгидан ўқийди.

(Улуғ имомлардан бирининг шогирди аҳли сўфийлардан бўлган кишига савол қилиб: «Тақсир, агар киши намозининг ракатларида «иккинчи ракатмиди ёки учинчиси эдимиз?» деб шакланса, нима қилиши керак?» деб сўраганида, сўфий унга қараб: «Улуғ Роббисининг ҳузурини бўлатуриб шакланганидан ундай ғофил қалбни муолажа қилиш керак», деб жавоб берган экан).

Албатта, намоз ўқувчи имкон қадар хушўрни ҳосил қилишга интилиши керак бўлади. Лекин шакланиш унда доим бўлса, энди намозини бузмайди, балки гумони ғолиб бўлган томонини ҳисобга олиб, намозини давом эттиради. Аммо гумони бир томонга ғолиб бўлмаса, унда шакланган ракатининг озини эътиборга олади. Мисол учун, «Учинчи ракатми ёки тўртинчи ракатми?» деб шакланган бўлса, учинчи ракат эди, деб ҳисоблайди ва ўша ракатда ўтириб, ташаҳхуд ўқиши вожиб бўлади. Чунки у тўртинчи ракат ҳам бўлиши мумкин-да. Кейин яна ўрнидан туриб тўртинчи ракатни ўқийди ва охирида саждаи саҳв қилади. Биринчи ва иккинчи ракатда ёки иккинчи ва учинчи ракатлар орасида шакка тушиб қолса ҳам худди шу кўринишга амал қилинади. Мисол учун, тўрт ракатли пешин намозини ўқиётган киши биринчи ва иккинчи ракатда иккиланиб қолди. У нима қилади? Бунда у биринчи ракат деб озини ҳисобга олади. Иккинчи ракатни ҳам ўқиб, ўртадаги аввалги вожиб қаъдани ўтиради. Сўнг учинчи ракатга туриб, уни адо қилади-да, яна қаъда ўтиради. Чунки бу тўртинчи ракат бўлиши ҳам мумкин. Кейин яна туриб, биз тўртинчи ракат, деб эътиборга олган ракатни ўқийди ва намоз охирида саждаи саҳв қилади. Демак, гумони ғолиб томонига амал қилиб кетса, саждаи саҳв қилмас экан. Лекин гумони ғолиб бўлмаса, шакланган ракатларининг озини эътиборга олиб, учинчи ракатдан сўнг албатта қаъдаи охирни ўтирар экан. Чунки у тўртинчи ракатни ўқиётган бўлиши

ҳам мумкин. Тўртинчи ракатдан сўнг қаъдаи охирни ўтирмаса, маълумки, фарз намоз нафлга айланиб кетади. Шунинг олдини олиш учун шакланган киши албатта учинчи ракатдан сўнг ўтириб, ташаҳхудни ўқийди ва кейин кам томонини ҳисобга олгани сабабли тўртинчи ракатга ҳам туриб, уни адо қилади. Бу янглишмовчиликнинг барини саждаи саҳв билан тўлдириб қўяди.

Ким ракатнинг ададида иккиланиб, уни топиш учун уч тасбеҳ миқдорича ўйланиб туриб қолса ҳам, намоз охирида рукни кечиктиргани учун саждаи саҳв қилади.

САЖДАИ САҲВНИНГ ЎРНИ ВА УНИНГ СИФАТЛАРИ

Агар намозхон намоз асносида саҳв саждаси вожиб қиладиган бирор амални содир этиб қўйса, у намозини юқорида баён қилинганидек охирига етказди-да, саломни фақат ўнг томонига беради, сўнгра худди намоздаги каби икки марта сажда қилади. Кейин яна ташаҳхудни қайтариб ўқийди. Бу амал вожибдир. Саловоту Иброҳимийани ўқишлик эса мустаҳабдир. Кейин намоздан чиқиш учун ўнг ва чап елкасига қараб салом беради. Шу билан нуқсон етган намози ўрнига келиб, комил бўлади.

САЖДАИ САҲВНИ ҚИЛИШ СОҚИТ ҲАМ БЎЛАДИМИ?

Саждаи саҳвни қилиш ушбу ҳолатларда соқит бўлади:

1. Агар бомдод намозини ўқиётганда вақт зиқ бўлиб, қуёш чиқиб кетиш эҳтимоли бўлса ёки аср намозиди ҳам вақт кам қолиб, қуёш ботиб қолиши мумкин бўлса, саждаи саҳв тарк қилинади;

2. Агар имом жума ёки ҳайит намозларида саждаи саҳвни вожиб қиладиган хатога йўл қўйса, жамоатга ташвиш туғдирмаслик учун уни тарк этади.

3. Имомга иқтидо қилган киши ҳам ўз хатоси сабабли саждаи саҳв қилмайди, балки агар имом саждаи саҳв қилса, шунда у ҳам имомга эргашгани учун уни қилади. Буни ўзининг адашгани учун эмас, балки имомга эргашиб вожиб бўлгани учун қилган ҳисобланади. Масбуқ, яъни имомга кечикиб иқтидо қилган киши агар имом саждаи саҳв қилса, унга тобеъ бўлган ҳолда сажда қилади. Кейин туриб етолмай қолган ракатларини ўқиб олади. Имом бир томонга салом берса, иккинчи томонга салом беришини масбуқ бир оз кутиши лозим. Чунки шунда имомнинг хато қилган-қилмагани маълум бўлади.

4. Агар намозхон саҳв саждасини қилаётиб адашса, бунинг учун саждаи саҳв қилмайди. Киши саждаи саҳв қилишини эсидан чиқариб қўйса, модомики, намоздан ташқаридаги амаллардан бирини қилмаган бўлса, яъни қиладан бурилиб кетмаган ёки бирор сўз айтмаган ва шу каби амалларни бажармаган бўлса, у саҳв саждасини қайтариб қилади. Саҳв саждасини вожиб қиладиган амаллардан бир нечаси содир бўлса-да, уни бир марта қилиш кифоя.

ТИЛОВАТ САЖДАСИ

Сажда оятларини ўқувчи ҳам, эшитувчи ҳам сажда қилиши вожиб бўлади. Унинг вожиб бўлишининг шартини намоз вожиб бўлишидаги аҳлийлик кабидир. Аҳлийлик – мусулмон, балоғат ёшига етган, таҳоратли (ҳайз, нифос ва жунубликдан пок) бўлишдир. Сажда оятларидан бири ўқилгач, уни эшитувчи ва ўқувчи учун баъзан кенг вақтда ва баъзида тез фурсатда сажда қилиб олиш вожибдир. Агар сажда ояти намоздан ташқарида ўқилса ва ёки эши-

тилса, уни бажариш учун фурсат кенгроқ бўлса, кечиктирган киши гуноҳкор бўлмайди. Аммо ҳаётининг охиригача кечиктириб, сажда қила олмай вафот этса, гуноҳкор бўлади. Уни кечиктиришнинг ҳукми енгил макруҳдир. Агар сажда ояти намоз ичида тиловат қилинса, бу ҳолда уни адо этишни кечиктириб бўлмайди, балки вақт ўтказмай, сажда қилиш вожиб бўлади.

Агар қасддан сажда қилмаган бўлса, гуноҳкор бўлади. Чунки уни адо қилиш фурсати оздир. Шу вақтнинг ўзида саждани қилиб қўйиш керак. Намоз ичида сажда тиловати ўқилиб сажда қилинмаса, намоздан сўнг унинг қазоси адо этилмайди. Сажда оятлари суранинг ўртасида ёки охирида бўлиши мумкин. Агар сажда ояти суранинг ўртасида бўлса, намозхон уни қироат қилиш билан тўғри саждага бориши афзалдир. Бир марта сажда қилгандан сўнг яна қиёмга туриб сурани охирига етказди ёки шу сурадан намозга кифоя қилгудек оятларни қироат қилди-да, рукуъга боради. Агар сажда қилмаса, фурсатни ўтказиб қўймай, сажда ояти учун қилинадиган саждани ҳам ният қилиб рукуъ қилади. Рукуъ оят саждаси ўрнига ҳам ўтади. Аммо сажда оятдан сўнг вақтни ўтказмай, сажда қилган кишига оят саждасини ният қилиш шарт эмас. Мабодо, сажда қилиш фурсати ўтиб қолса-ю, модомики у намоз ичида экан, рукуъ билан ҳам, сажда билан ҳам сажда оятини ўқигани учун қилинадиган саждани адо қилмайди, балки шу намознинг ўзида хос битта сажда қилади.

Агар сажда ояти сура охирида бўлса, намоз ичида уни ўқиш билан орқасидан саждани ҳам ният қилиб рукуъ қилиш афзалдир. Демак, шу рукуъ тиловат саждасининг ўрнига ўтар экан. Аммо сура охиридаги сажда оятини ўқиб, кейин тўғри саждага борса, саждадан кейин яна қиёмга қайтади ва шу сурадан кейинги сурадан бир неча оят ўқиб, сўнгра рукуъ қилади-да, намозини охирига етказди. Сажда тиловатини эшитувчи хоҳ ўқувчининг ёнида туриб эшитсин, хоҳ узоқроқдан, (яъни микрофон орқали эшитсин) фарқи йўқ, барибир сажда қилиши вожиб бўлади. Бунинг акси ўлароқ, эшитувчи сажда оятини балоғатга етмаган гўдақдан ёки мажнундан ёки овоз ёзувчи мосламадан эшитса, унга сажда қилиш вожиб эмас. Чунки тиловат асидан эмас, балки унинг аҳли бўлмаганлардан содир бўлмоқда.

(Изоҳ: демак бунда сажда қилиш вожиб, деб эътибор қилинмайди, балки сажда қилиб қўйса, яхши бўлади. Лекин қилмаганлар гуноҳкор ҳисобланмайди. Чунки акс асл ҳукмида эмасдир).

Битта сажда оятини бир ўринда кўп бор такрорласа ҳам, бир марта сажда вожиб бўлади. Аммо жой ўзгарса, ҳар бир жой учун алоҳида сажда қилиш ҳам лозим бўлади.

ТИЛОВАТ САЖДАСИНИНГ КАЙФИЯТИ

Тиловат саждасини қилиш учун ҳам намоздагидек шартлар лозим бўлади. Фақат бунда такбири тахрима бўлмайди. Тиловат саждаси жаҳрий икки суннат такбири ўртасида ва икки мустаҳаб қиём орасидаги бир марта саждадир. Икки қўл кўтарилмайди, ташаҳҳуд ўқилмайди ва салом ҳам берилмайди. Балки (тик турган ҳолида) такбир айтиб саждага йиқилади. Унда тасбеҳ айтиб, сўнг такбир билан яна қиёмга қайтади.

Саждада «Субҳана Раббиял аъло» деб уч бора айтади. Унга қўшиб ушбу дуони ўқиш ҳам мустаҳабдир.

اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا عِنْدَكَ دُخْرًا وَ اعْظِمْ لِي بِهَا أَجْرًا وَ ضَعْ عَنِّي بِهَا وَزْرًا وَ تَقَبَّلْهَا مِنِّي كَمَا تَقَبَّلْتَهَا مِنْ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ

«Аллоҳуммажъалҳа ъиндака зуҳрон ва аъзимлий биҳа ажрон вазоъ ъанний биҳа визрон ва тақоббалҳа минний кама тақоббалатаҳа мин Давуда алайҳиссалом».

«Аллоҳим, ушбу саждани ҳузурингда (менга) заҳира қилгин, у сабабли ажримни зиёда қилгин, унинг сабабидан гуноҳларимни кечиб юборгин, бу саждани худди Довуд алайҳиссаломдан қабул қилганингдек, мендан ҳам қабул эт».

Яна бу дуони ҳам айтади:

سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَ شَقَّ سَمْعَهُ وَ بَصَرَهُ بِحَوْلِهِ وَ قُوَّتِهِ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

«Саждада ваҳҳий лиллазий холақоҳу ва шаққо самъаҳу ва басороҳу биҳавлиҳи ва қувватиҳ фатабарокаллоҳу аҳсанул холиқийн».

Маъноси: «Юзим уни Яратган ва унда куч-қуввати билан кўз-қулоқни очган Зотга сажда қилди. Бас, яратгувчиларнинг энг яхшиси Аллоҳ баракотли ва буюқдир.».

(Изоҳ: Тиловат саждаси учун қуйидаги дуони ўқиса ҳам бўлади:

سَجَدْتُ لِلرَّحْمَنِ آمَنْتُ بِالرَّحْمَنِ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ

«Раҳмоннинг ўзигагина сажда қилдим, Раҳмонга иймон келтирдим. Эшитдик ва итоат қилдик, эй Роббимиз, мағфиратингни сўраймиз ва қайтиб бориш Сенгадир»).

Ўтирган ҳолида сажда оятини тиловат қилган киши тик туриб кейин сажда қилиши мустаҳабдир. Сажда оятини тиловат қилган киши билан уни эшитганлар бирга сажда қилишса, эшитганлар тиловат қилгандан олдин бошларини саждадан кўтармаганлари маъқул. Чунки оятни ўқиган киши эшитувчилар учун имом ўрнида бўлади.

ҚУРЪОНИ КАРИМДАГИ САЖДА ОЯТЛАРИ

Қуръони каримнинг ўн тўрт жойида сажда ояти бўлиб, уни ўқиган ва эшитган кишилардан сажда қилишлари талаб қилинади. Уларни сизга тартиб билан баён этамиз:

1. Аъроф сурасининг 206-ояти.
2. Раъд сурасининг 15-ояти.
3. Наҳл сурасининг 49-ояти.
4. Исро сурасининг 109-ояти.
5. Марям сурасининг 58-ояти.
6. Ҳаж сурасининг 18-ояти.
7. Фурқон сурасининг 60-ояти.
8. Намл сурасининг 24-ояти.
9. Сажда сурасининг 15-ояти.
10. Сод сурасининг 24-ояти.
11. Фуссилат сурасининг 37-ояти.
12. Нажм сурасининг 62-ояти.
13. Иншиқоқ сурасининг 21-ояти.
14. Иқроъ сурасининг 19-ояти.

Ушбу сажда оятларининг ҳар бирига Мусҳафи шарифда ўқиган кишини огоҳлантириш учун белги қўйилган. Сажда қилиш ушбу оятлардан бирини бутун ўқиганда вожиб бўлади. Сурадаги сажда оятини ўқимасдан ташлаб кетиш макруҳдир. Чунки бу саждани ёқтирмасликка ўхшаб қолади. Таҳорати йўқлиги сабабли сажда қилишга тайёр бўлмаган кишиларга шафқат қилиб, улар олдида сажда оятини маҳфий ўқишни уламолар яхши амал, деб санашган.

Аброр МУХТОР АЛИЙ тайёрлаган.

ТЕЛЕФОНДАН ФОЙДАЛАНИШ ҚОИДАЛАРИ

Савол: Олдинлари қўл телефонлари бўлмаган. Қиёматга қадар ҳар замон ва ҳар макон муаммоларига ечим берадиган динимизда телефондан фойдаланиш одоблари ҳақида кўрсатмалар борми?

Жавоб: Кейинги 15-20 йил ичида инсоният илмий-техникавий майдонда шу қадар тараққий этиб кетдики, бунинг оқибатида ҳаёт ҳақидаги тушунчалар ўзгармоқда, мисли кўрилмаган қулайликлар юзага келмоқда. Шунингдек янги ижтимоий муаммолар пайдо бўлмоқда ва одамлар ўртасидаги муносабатлар шакли шамойили ўзгармоқда. Хусусан бунда алоқа воситалари, айниқса телефон ва унга боғлиқ технологияларнинг мукаммалашаётгани чуқур из қолдирмоқда.

Замон ва макон билан тенг қадам ташлайдиган ислом динимиз ҳам доим бундай ўзгаришларга ўзининг муносабати, ҳукмлари ва одобларини тақдим этган ва этмоқда. Оддий мисол. Ҳанафий фикҳимиздаги қизни турмушга бериш масаласида валий бош бўлиши масаласига мурожаат қилсак. Никоҳда валий мулоҳаза ва фикри учун керак. Яъни қизни кимга турмушга берса, унинг манфаатлари тўлиқ ҳимояланишини валий мулоҳазасига ҳавола қилинган. Валийнинг эса даражалари бор. Уғиллик, оталик, акалик ва амакиликка ўхшаш. Агар юқоридаги тартиб бузилиб, ота сафардалигида ака валий бўла оладими, деган савол кўндаланг бўлса, фуқароларимиз жавоб қилиб, агар ота уйдан бутунлай узилган бўлса, ундан кейинги даражадаги ака валийлик қила олади дейишган. Бирлари бу узилгани йилда бир йил карвон борадиган қадар узоқда бўлиш, дейишса, бошқалари шаръий

сафар ҳисобланмиш уч кеча кундузлик масофада бўлиш, дея таърифлашган. Бошқа бирлари эса хабарни кутилса, қизга муносиб бўлган куёв қўлдан чиқадиган даражадаги ерда бўлса, отанинг ўрнига ака валий саналади, дейишган.

Энди ҳозирги бизнинг тезкор алоқалар замонамизда бу масаланинг ҳукми ҳам замон имконият-

ларидан келиб чиқиб осонгина ҳал қилинади. Куёв ҳақида маълумот бериб телефон қилинади ва отанинг фикри ва мулоҳазаси олинади. Ундан кейинги даражадаги валийларнинг мулоҳазасига эҳтиёж қолмайди. Бу олдин мавжуд бўлмаган имкониятга ислом шариатининг ҳозирги ҳукми.

Худди шунга ўхшаш икки томони кесадиган пичоқ янглиғ, яъни яхшилик учун ҳам, ёмонлик учун ҳам фойдаланиш мумкин бўлган телефоннинг ўзига яраша одоблари, уни ишлатишда амал қилиш керак бўлган тавсиялари бор. Бу одоб ва тавсияларни қўлдан келганича ўрганиб ҳукмингизга ҳавола қиламиз:

1. Сўзлашувда иқтисод. Сабабсиз кўп гаплашмаслик ва бунга одатланмаслик керак. Айримлар уйқудан турганда ҳам гўдак она кўкрагини излагандек телефонини қидириб қолади. Бу ҳозирги кунда кенг тарқанган касаллик бўлиб, соғлиқка зарари билан

бирга исроф ҳамдир. Ҳаммага маълумки шариатимиз исрофнинг барча кўринишларидан қайтаради.

2. Суҳбатдошни қийнамаслик. Масалан, телефон қилиб: “Мани танимадингизми?”, демаслик, танимаса маломат қилмаслик лозим. Бундай қилиш ислом ахлоқига зиддир. “Сахиҳайн”да Жобир ибн Абдуллоҳ (р.а.)дан ривоят қилинади: “Пайғам-

бар (с.а.в.)нинг ҳузурларига бориб чақирдим. “Ким у?”, дедилар. “Мен” – жавоб қилдим. Ул зот (с.а.в.) гўё норози бўлгандек: “Мен, мен!!”, деб чиқиб келдилар”.

3. Суҳбатдош ҳолатини риоя этиш, унинг узри-ни тўғри қабул қилиш. Чунки у касал ёки бемалол сўзлашиш имкони йўқ масжид, қабристонда каби ёхуд суҳбатни бузиш ноқулай жойларда бўлиши мумкин.

4. Масжидга кирганда телефонни ёки овозини ўчириш. Бу намоздадаги хушув ва намозхонларнинг ҳаёлини ўғирламаслик учун керакдир. Аммо ўчирилмаган телефон эгасини ҳам айби учун ноқулай аҳволга солмаслик лозим. Имом Бухорий Абу Ҳурайра (р.а.)дан қилган ривоятларида шундай дейилади: “Бир аъробий туриб масжидга бавл қилди. Одамлар уни уришиб беришди. Шунда Пайғамбар (с.а.в.) уларга: “Уни қўйинглар, бавлига бир челак сув қуйворинглар. Сизлар эса осон қилишга юборилгансиз, қийин қилишга юборилмагансиз”, дедилар”.

5. Телефонга турли мусиқий оҳанглари ўрнатмаслик. Бу хусусан масжид ва мажлисларда фойдадан кўра одамларга кўпроқ ташвиш ва озор келтиради.

6. Илм мажлислари ва мўътабар инсонлар ҳузурида телефонни умуман ишлатмаслик. Шундай қилиш мажлис ҳайбатини сақлашга, таълим фойдаси мукамал бўлишига ва обрўли инсонлар ҳурматини жойига қўйишга хизмат этади. Агар сўзлашувга қаттиқ зарурат бўлса, узр сўраб мажлисдан чиқиш сўзлашиш керак.

7. Сўзлашувни суҳбатдошга билдирмай ёзмаслик ёки бошқалар олдида телефоннинг овоз кучайтиргичини ёқиб қўймаслик. Бундай қилиш оқил кишига хос иш эмас, хусусан суҳбат хос ва махфий бўлса. Чунки бу ҳам омонатга хиёнат ёки чақимчиликдан бир навдир.

8. Телефонни умумий жойларга ташлаб қўймаслик. Акси бўлса телефонида ўзи хоҳламаган сўзлашувлар амалга оширилишига ёки биров кўриши мумкин бўлмаган мактубларнинг ўқирилишига, айниқса суратлар тарқаб кетишига сабаб бўлади. Бунинг орқасидан эса бугунги кунимизда ўткир муаммо бўлиб турган ноҳуш ҳолатлар юзага келади.

9. Телефонда тасвирга олишда эҳтиёт бўлиш. Оммавий муносабатларда, тўй-зиёфатларда ўзига аҳамиятсиз сурат ва видеоларни тасвирга тушириш обрў тўкилиши, оилалар бузилиши ва бошқа кўпгина ҳунук ҳолатлар ва фитналарга боис бўлади.

10. Бошқаларнинг телефонини текширмаслик, мактубларини ўқимаслик, суратларига назар сол-

маслик. Бундай қилиш бировнинг айбини очиш, хиёнат ва ёмон гумон каби оғир гуноҳларга сабаб бўлади. Шу сабаб телефон соҳиби ҳам ўзини ноқулай аҳволга соладиган маълумот, мактуб ва суратларни телефонида ўчириб ташлаши лозим. Чунки телефони йўқолиб қолса, унутса ёки бировнинг қўлига тушиб қолса қийин вазиятга тушиб қолади.

11. Одамлар орасида телефоннинг мусиқа ва кўнғироқларни ёқиб ўйнайвермаслик. Хусусан аҳли илм ва фазл олдида бу одобдан эмас.

12. Ўзини кўз-кўз қилмаслик. Масалан телефонда сўзлашаётганда атрофдагиларга ўзини ақлли ёки ўта муҳим инсон қилиб кўрсатмаслик керак. Пайғамбар (с.а.в.) айтадилар: “Унга берилмаган нарса билан ўзини тўйган қилиб кўрсатган киши, ёлғон икки кийимни кийиб олгандекдир”. Яъни ўзи улардан бўлмасида зуҳд аҳли, олим ёки бойниқидек кийимлар кийиб олган кишидекдир. Имом Бухорий ривоятлари.

13. Телефондан турли фитна ва ҳийлалар учун фойдаланмаслик. Чунки телефон инсонга кўп қулайликлар келтириш билан бирга ёмон ниятли кишиларга бировларни лақиллатиш, обрўсини тўкиш ва қабих ниятларини амалга ошириш йўллари осонлаштириб қўйди. Киши доим мард бўлиши керак, ҳақиқий саодат бундай фитналар орқали эмас, балки ростлик ва очиқ муносабатлар билан қўлга киритилишини англаши керак.

14. Рақамни аниқ терганига ишонч ҳосил қилиш. Бундай қилинмаса ҳоҳланмаган кишига мактуб жўнатиб, ноқулай аҳволга тушиб қолиниши, танимаган одамга кутмаган мавзусида гапириб тушунмовчилик юзага келиши, оқибатда бир бирига озор бериб қўйилиши мумкин. Бировга озор бериш эса динимизда доим қораланган.

15. Сўзлашув ва ёзишувлар ўзига маҳрам кишилар билан бўлиши ва номаҳрамлар билан эса фақат зарурат юзасидангина мулоқот қилиниши керак. Бунга амал қилмаслик ёмон гумонларга, ноҳуш ҳолатларга, ҳатто фожеаларга ва Аллоҳ ҳузурида эса гуноҳкорликка сабаб бўлишини унутмаслик керак.

“Гўзал хулқларни мукамал қилишга юборилдим”, дейдилар севимли пайғамбаримиз. Ул зотга муносиб уммат бўлиш истагидаги ҳар биримизга бундай одобларга амал қилиш, ҳар бир ҳаракату сукунатимизда ислом таълимотларига мувофиқ яшаш лозим. Зеро Пайғамбар (с.а.в.): “Мўминларнинг иймони комиллари хулқи чиройли бўлганларидир”, деганлар. Валлоҳу аълам.

*Тошкент Ислом институти мударриси Му-
башшир АҲМАД тайёрлади.*

КЎРИШИШ ОДОБЛАРИ

ЭРКАК АЁЛ БИЛАН, АЁЛ ЭРКАК БИЛАН КЎРИШИШИ МУМКИНМИ?

Кўл бериб, қучоқ очиб, ўпиб кўришиш фақат жинсдошлар ўртасида эмас, балки бир-бирларига маҳрам бўлган эркак-аёллар ўртасида ҳам жоиз. Биргина шарт – фитна ва ёмон ҳис-туйғулар хавфи бўлмаслиги лозим.

Имом Бухорий Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилади: «Сўзда ва гапиришда Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга Фотимачалик ўхшаш одамни кўрмадим. Қачон у ул зотнинг ҳузурларига кирса, ўринларидан туриб, ўпиб кутиб олар ва ўз ўринларига ўтқазар эдилар. Агар у зот унинг олдига кириб қолсалар, у туриб у зотни қўлларидан ушлаб, ўпиб кутиб олар ва ўз ўрнига ўтқазар эди. У ул зот вафотлари олдидаги хасталикларига ҳузурларига кирди. Ул зот уни кутиб олдилар ва ўпдилар».

Ушбу ҳадисдан маҳрамларнинг бир-бирлари билан ҳатто ўпиб кўришишлари ҳам мумкинлиги келиб чиқади. Аммо номаҳрамлар ўртасида кўришишнинг бирорта шакли жоиз эмас. Жумҳур уламолар ҳатто қўл бериб кўришиш ҳам мумкин эмаслигини айтганлар.

Эркак-аёлнинг бир-бирлари билан кўришишини уч қисмга бўлиш мумкин:

1. Номаҳрамлар ўртасида. Яъни, кўришаётган аёл билан эркак бир-бирига номаҳрам, яъни ўзаро никоҳланишлари – шаръан эр-хотин бўлишлари жоиз бўлганлар ўртасида. Буларнинг бир-бирлари билан қучоқ очиб, қўл бериб ёки ўпиб кўришишлари мумкин эмас, ҳаром ҳисобланади, гарчи қўлқоп каби бирор нарса қўл-қўлга тегишини тўсиб турса ҳам. Чунки уларнинг бир-бирларига шахвоний майли бўлиши табиий ҳол. Бунга амакивачча, холавачча, тоғаваччалар, шунингдек, қайноға, қайнисингил каби вақтинча маҳрамлар ҳам киришини унутмаслик керак.

Эркак кишининг номаҳрам аёл билан шахвоний хаёлда кўришиши унга ўша маънода назар ташлашдан ҳам оғирроқ гуноҳдир. Тадқиқотчиларнинг таъкидлашича, бегона эркак-аёллар қўл бериб кўришганида шахвоний ҳирс бир-бирларига назар ташлагандагидан кўра қаттиқ ва тезроқ кўзғалар экан.

Имом Молик, имом Аҳмад, Насоийлар Умайя бинт Рақиқадан қилган ривоятда Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам: «Мен аёлларнинг қўлини олмайман», деганлар. Имом Бухорий ва Муслим Оиша розияллоху анҳодан қилган ривоятда у киши: «Аллоҳга қасамки, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг қўллари ҳеч ҳам бирор (номаҳрам) аёлнинг қўлига теккан эмас», деганлар.

Имом Табароний Маъқал ибн Ясор розияллоху анҳудан ривоят қилади: «Расулуллоҳ соллаллоху

алайҳи васаллам: «Бирингизнинг бошига темир игна суқилиши унинг учун ўзига ҳалол бўлмаган аёлни ушлаганидан яхшироқдир», дедилар».

Имом Аҳмад розияллоху анҳудан «Номаҳрам аёллар билан қўл бериб кўришиш жоизми?» деб сўрашганда, у киши «Йўқ», деб жавоб берган. Сўровчи киши «Кийими билан кўришса-чи? Яъни кийим ўртада тўсиқ бўлиб турса-чи?», деганида у киши яна «Йўқ», деб жавоб берган.

Жумҳур уламолар ушбу ва бошқа далиллар асосида бир-бирларига номаҳрам бўлган ва балоғатга етган эркак-аёлларнинг ҳатто қўл бериб кўришишларини ҳам ҳаром деганлар. Чунки кўришиш томонларни бир-бирларига яқинлаштирувчи омил саналади. Номаҳрамларнинг ўзаро яқинлашуви кўплаб ахлоқсизликларга, ёмон оқибатларга олиб келиши ҳеч кимга сир эмас. Буни ҳаётнинг ўзи тасдиқлаб турибди. Ушбу ҳақиқатни писанд қилмаган жамиятларнинг аҳволи барчага аён. Шу боис, номаҳрам эркак-аёлларга бир-бирлари билан учрашганларида саломалашуви билан чекланишлари лозим. Аммо эркак киши катта ёшдаги аёллар ва рағбат уйғотадиган ёшга етмаган қизчалар билан қўл бериб кўришиши истисно тариқасида жоиз санлади.

2. Маҳрамлар ўртасида. Уларга бир-бирлари билан қўл бериб, қучоқ очиб ёки ўпиб кўришишлари жоиз. Аммо бунинг шarti – фитна хавфи бўлмаслиги, яъни томонларда ҳирс уйғониш ҳолати эҳтимоли кузатилмаслиги лозим. Бу шарт кўпчиликка ғалати туюлса-да, айрим кишиларда, хусусан ўсмирларда бўлиши мумкин бўлган ҳолатдир. Хусусан, бугунгидек ахлоқий таназул авж олиб, соф инсоний табиат бузилиб, маҳрамлар ўртасида ҳам никоҳни тарғиб қиладиганлар чиқиб турган бир пайтда бунда жуда ҳам эҳтиёт бўлиш лозим.

Демак, эркак киши ўз онаси, бувилари, опа-сингиллари, амма-холалари, жиянлари, фарзанд-набиралари каби доимий маҳрамлари билан кўришиши мумкин. Бу маҳрамлар насаб жиҳатидан бўладими ёки эмиқдошлик жиҳатиданми, фарқи йўқ. Аммо эркак ўз аёлининг опа-сингиллари, жияни, амма-холаси каби вақтинчалик маҳрамлар билан кўришиши мумкин эмас. Аёл киши ҳам ўзининг ота-бобоси, ака-укаси, амаки-тоғаси ва жиянлари каби доимий маҳрамлари билан кўришса жоиз. Аммо эрининг ака-укаси каби вақтинча маҳрамлар билан кўришиши ҳалол эмас.

Маҳрам эркак-аёллар бир-бирлари билан кўришганларида одоб-ахлоққа риоя қилишлари лозим. Кўришганда ўзларида ҳирс уйғониш хавфини сез-

салар, кўришмасликлари керак. Ўпиб кўришганда пешонадан, қўлдан ўпиб кўришилади, лабдан ўпиш мумкин эмас, юздан ҳам ўпмаган яхши. Бегоналар олдида қучоқ очиб ёки ўпиб кўришмасликлари даркор, чунки бу одобсизлик бўлади ва кишиларнинг кўнгли бузилишига ҳам сабаб бўлиши мумкин. Шу боис, уламолар онадан бошқа маҳрамлар билан қўл бериб кўришиш билан кифояланишни тавсия қилганлар.

3. Эр-хотин ўртасида. Шаръий никоҳдан ўтган эр-хотинларга бир-бирларининг бутун таналарини кўриш ва ушлаш жоиздир. Бу шаҳват юзасидан бўладими ёки бўлмайдими, фарқи йўқ. Эркак кишининг уйдан чиқаётганда ва уйга келганда ўз аёли билан қучоқ очиб, ўпиб кўришиши ўзаро муҳаббатга сабаб бўлади.

ЁШ БОЛА БИЛАН КЎРИШИШ ВА УНИ ЎПИШ

Ёш болалар билан кўришилганда уларни ўпиб, эркалаш ҳам Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатларидан, фазилатли амаллардан саналади.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳасан ибн Алини ўпдилар. Ҳузурларида Акраъ ибн Ҳобис Таймий ҳам ўтирган эди. Ақроъ: «Менинг ўнта болам бор, уларнинг бирортасини ҳам ўпмаганман», деди. Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга қарадилар-да, сўнг: «Ким раҳм қилмаса, унга ҳам раҳм қилинмас!», дедилар». Бошқа бир ривоятда айтилишича, «Аллоҳ қалбингдан раҳматни суғуриб олган бўлса, мен нима ҳам қила олар эдим», деганлар» (Имом Бухорий ривоят қилган).

Имом Муслим Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилади: «Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам куннинг бир қисмида йўлга чиқдилар. Ул зот менга ҳеч нарса демас, мен ҳам у зотга индамас эдим. Юриб Бану Қайнуқоъ бозорига етиб бордик. Ул зот Фотиманинг уйи олдида ўтирдилар. Сўнг: «Болача борми?» дедилар. Уни онаси бир оз тутиб қолди. Менимча, унга сихоб кийгизди ёки уни ювди. Шунда у шиддат билан югуриб келди. Уни қучоқладилар, ўпдилар» («Сихоб» – биздаги камзулга ўхшаш болалар кийими бўлиб, кийим устидан кийгизилади).

Эркак кишининг рағбат уйғотадиган ёшга етмаган қизчалар билан кўришиши, уларни ўпиб, эркалаши мумкин экани ҳақида имом Бухорий алоҳида боб очиб, уни «Бировнинг қизчасини ўйнашига қўйиб бериш, уни ўпиш ёки у билан ҳазиллашиш ҳақида» деб номлаган ва унда қуйидаги ҳадисни келтирган:

Умму Халид бинти Халид ибн Саъиддан ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига отам билан келдим, эгнимда сариқ кўйлак бор эди, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Санаҳ, санаҳ», дедилар. – Абдуллоҳ ибн Муборак: «Бу («санаҳ» сўзи) ҳабаш тилида «гўзал» деганидир», дейди. – Кейин нубувват муҳрларини ўйнай бошладим, шунда отам мени жеркиб берди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Уни тек

қўй», дедилар».

Аёл кишининг ҳам балоғатга етмаган ўғил болалар билан кўришиши, уларни ўпиши жоиз. Умму Салама онамиз баъзи тобеинларни болалик даврларида ўпиб, бошларини силаганлари ривоятларда келган. Бир маротаба Ҳасан Басрийга кўкрак тутганлари ҳам саҳиҳ хабарларда бор.

Имом Бухорий «Ал-Адаб ал-муфрад»да Иброҳим ибн Марзуқ Сақафийнинг ўз отасидан қилган қуйидаги ривоятини келтиради: «Абдуллоҳ ибн Зубайр мени уларга Ҳажжож қандай муомала қилаётганининг хабарини беришим учун онаси Асмо бинт Абу Бакрнинг ҳузурига юборарди. У менинг ҳаққимга дуо қилар ва бошимни силар эди. Ўшанда мен ёш бола эдим».

Имом Нававий шундай ёзади: «Кишининг меҳр-шафқат, лутф ва қондошлик муҳаббати юзасидан ўзининг кичик фарзанди ва инисининг ёноғидан ўпиши, шунингдек, ёноғидан бошқа жойидан – юз-кўзидан, қўли ва пешонасидан ўпиши суннатдир. Бу ҳақда кўплаб ҳадислар келган бўлиб, улар саҳиҳ ва машҳурдир. Бунда бола ўғил бўладими, қиз бўладими, фарқи йўқ. Шу билан бирга, киши ўз дўстининг ёки бошқаларнинг кичик ёшли болаларини ҳам мазкур сабаблар юзасидан ўпиши суннатдир. Аммо шаҳват юзасидан ўпиш ҳаромдир, бунга барча уламолар иттифоқ қилганлар. Бунда ота-она ҳам, бошқа одамлар ҳам баробардир. Балки қондош ва бегона болаларга шаҳват билан қараш ҳам ҳаромдир».

ЖУНУБ КИШИ БИЛАН КЎРИШИШ МУМКИНИ?

Айрим кишиларда жунуб ҳолда бўлиб, ҳали ғусл қилмаган киши билан кўришиш мумкин эмас, деган тушунча бор. Бундай нотўғри фикр дастлабки пайтда айрим саҳобаи киромларда ҳам бўлган экан. Бу ҳақда имом Термизий ўз «Жомеъ»ида «Жунуб киши билан кўришиш ҳақида» деган боб очиб, унда қуйидаги машҳур воқеъани нақл қилган:

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам унга Мадина кўчаларидан бирида йўлиқибдилар. У жунуб экан. «Шунда у зотдан яшириндим», дейди у. Бориб, ғусл қилибди. Кейин келса, у зот: «Қаерда эдинг, эй Абу Ҳурайра?» дебдилар. У: «Жунуб эдим, сиз билан нопок ҳолда ўтиришни хоҳламадим», дебди. Шунда у зот: «Субҳаналлоҳ! Мусулмон нажас бўлмас», дедилар».

Уламолар ушбу ҳадиснинг шарҳида таъкидлайдиларки, Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу бунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан қўл бериб кўришишдан ўзларини олиб қочган эканлар.

Имом Термизий мазкур ҳадисни келтиргандан сўнг бобга шундай хулоса ясади: «Кўплаб аҳли илмлар жунуб киши билан кўришишга рухсат берганлар ҳамда жунуб киши ва ҳайзли аёлдан чиққан тернинг зарари йўқ, деб билганлар».

Ҳасанхон ЯҲЁ.

САЛИБ ЮРИШЛАРИ

Сардор Маҳмуднинг “Ислом тарихи” китоби охирзамон динининг тарихига анча ҳолис ёндошгани ва илмий маълумотларининг ишонарлиги билан бошқа шу каби асарлардан ажралиб туради. Шарқу Ғарбда машҳур бу китоб Карочи, Ободон, Куала Лумпур, Глазго, Нью-Йорк, Торонто, Мельбурн, Веллингтон, Бомбай, Калкутта, Мадрас, Кейптаун, Найроби, Аккра, Лондон шаҳарларида нашр этилган. Асарни Лондондаги Оксфорд университети босмахонаси 1959 йили чоп этган Маккей-Чатхам компаниясининг инглизча нашридан Жамолиддин Ҳамдам ва Шариф Холмурод ўзбек тилига ўгиришган. Қуйида мазкур китобнинг салиб юришларига оид қисмини эътиборингизга ҳавола этаймиз.

ЎРТА ШАРҚ НАСРОНИЙЛАРИ ВА МУСУЛМОНЛАРИ. Арабистон ҳудудидан ташқарига чиқишда араблар икки халқ - Ғарб насронийлари ва Форс зардуштийлари билан жанг қилишга мажбур бўлган эдилар. Кейинроқ шарқий ҳиндлар билан олишувга тўғри келди. Бу халқларнинг биринчи гуруҳи мусулмонлар билан жуда кўп муштаракликка эга эди. Насронийлар Византия империясидан анча нарсаларни қабул қилиб олганликлари сингари араблар ҳам романлар ва юнонлар тафаккури меросини ўзлаштирдилар. Шундай қилиб, асрлар давомида бир-бирларига қилич қайраб келганларига қарамасдан, улар ўртасида ўзаро тушуниш учун замин пайдо бўлди. Энди зардуштийларга қарши уруш барҳам топганди; форслар дастлаб араблаштирилиб, сўнгра Исломга итоат этирилдилар. Ғайриисломий халқларнинг учинчиси бўлган ҳиндлар билан кураш ҳикояси ҳали олдинда. Суриб чиқарилган насронийлар Ғарбда ўз мавқеларини тиклай бошладилар. Ўн биринчи аср охирига келиб улар Испанияда Оролнинг учдан бир қисмини жангу жадаллар билан тортиб олдилар. Бироқ салжуқийлар Кичик Осиёни эгаллаб, мавқеларини тенглаштиришга эришганлари сабабли янги муаммолар келиб чиқди. Қаттиққўл ва ғоят садоқатли мусулмонлар бўлган салжуқийлар насронийларнинг Кичик Осиё орқали ўтадиган йўлини ёпиб, маълум муддатгача уларнинг Фаластингача оқиб келишларини тўхтатиб қўйдилар. Бундай ҳолат насронийларни жиддий ташвишга солди.

РУМ САЛЖУҚИЙЛАРИ ВА ФОТИМИЙЛАР. Мусулмон дунёси Ўртаер денгизини ярим ой шаклида ўраб олган эди. Шу ярим ойнинг бир учи Мармар денгизига, иккинчи учи Миср соҳилига бориб тақаларди. Натижада ғазабга минган насронийларнинг ўзлари «динсизлар» деб ном берган (айрим жойларда ҳозир ҳам шундай дейишади) мусулмонларга қарши тадбирлар бошлаб юборишларидан бошқа иложлари

қолмади. Ислом Пайғамбари (с.а.в.) бутун дунёга Аллоҳ номидан ўз таълимоти билан мурожаат қилганидан бери беш юз йилга яқин вақт ўтган, Ғарб эса шу давр мобайнида кўплаб мағлубиятларга учраган эди. Энди улар «муқаддас» даргоҳларини тортиб олишга қарор бердиларки, бу жуда яхши баҳона бўлди.

САЛИБ ЮРИШЛАРИНИНГ ТАРАФДОРЛАРИ.

Муқаддас зиёратгоҳ устидаги «хавф» кўпларни сергаклантирди. Энг аввал Византия императори норози бўла бошлади. Императорнинг Осиёдаги ерлари қўлдан кетиш арафасида экани, ёвга таслим бўлмас бардошли кишилар эса Онадўлида жойлашиб олганлари уни тез-тез исён кўтариб туришга ундарди. Ниҳоят у Рим папасига мурожаат қилди. Ўша пайтда бу мартабада бўлган насронийлар черковининг ноиб кучли шахс Грегори VII Оврупода пешқадамлик учун олмон императори билан кураш олиб борарди. Даъватга унинг «лаббай» жавоби ҳам тайёр эди, чунки у бундай тадбир Овруподаги бирча насронийларни ўз байроғим остида бирлаштиришга ёрдам бериб, мени шу қитъадаги етакчи кучга айлантирар, деган умидда эди.

Италиядаги давлат-шаҳарлар бўлган Венеция, Генуя ва Пизани Ўрта Шарқ билан катта савдо манфаатлари боғлаб турарди. Улар Шом ёки Фаластин денгиз соҳилларида насронийлар ўрнашиб қолганлари тақдирда ғоят қимматли битимларга эга бўлишларини ўйлаб, «муқаддас иш»га ёрдам бермоқчи бўлдилар. Шарқнинг эртақлардагидек чексиз бойликлари тўғрисида эшитган Оврупонинг кўпгина баҳодир жангчилари ва машҳур кишилари ўз улушларини олиб қолиш ниятида бу тадбирларга қўшилдилар. Улар орасида Исо йўлида курашиб келаётган ҳамда Оврупо кўзига тушган чўп бўлмиш «динсизлар»ни Исонинг душманлари ва энг ашаддий адоватчилар сифатида йўқ қилиб ташлашни хоҳлаётган чинакам мутаассиблар ҳам бор эди.

Ниҳоят салибчилар мусулмонларнинг кўп асрлик ҳукмронликларидан кейин Ғарбдаги юксалишни намойиш қилдилар, шу давргача Исломдан норози бўлиб келаётган халқлар у ер-бу ердан кўтарила бошладилар. Ўртаер денгизи, ундаги барча ороллар кўп асрлардан бери мусулмонлар тасарруфида қолиб келаётган эди. Ҳатто Италия ва Фарангистон жанубига бўлган шимолий минтақа уларнинг мустамлакалари сирасига кирарди.

ЎРТАЕР ДЕНГИЗИДАГИ ОМАДСИЗЛИКЛАР.

Охир-оқибат ўн биринчи асрга келиб мусулмонларнинг ишлари юришмай қолди. Италиядаги Пиза шаҳар - давлатининг зарбаси билан Сардиниянинг Ислом тарафдорларидан ажратиб олинishi шундан дарак берди. Папа бу воқеани содир қилишга ошкора ижозатини дариг тутмаганидан ташқари унинг амалга ошуви учун саъй-ҳаракатларини ҳам аямади. Италиядаги Кастилия ва Арагон қиролликлари арабларга қарши иттифоқ тузишиб, «муқаддас уруш»га дадил киришдилар. Руҳонийлар ҳамма жойда халқни оёққа турғазга бошлашди. Улар, энди мусулмонлар батамом ҳолдан тойдилар, деб ўйлаб, бу тўғрида тобора эҳтирос ва ишонч билан гапирадиган бўлиб қолишди. Ҳар бир минбардан туриб: «Муқаддас даргоҳ кутқарилиши керак!» дея бақариб-чақаришга ўтдилар. Шу аснода Константинополь императори Комненус мурожаат қилган Папа вафот этиб, ўрнига Грегори VII сингари қатъиятли киши бўлган Урбан II келди. У Византия императорининг таклифини дастлаб (1095 йилда) Писенъда ва ўша йили сал ўтиб Клермонтда икки марта черковларнинг Буюк йиғини мажлисида муҳокама қилдирди. Папа у ерда бутун насронийлар дунёсини жунбушга келтирган катта нутқ сўзлади. Унинг даъвати тезда Оврупонинг барча бурчакларида қўллаб-қувватланди. Ўзи фаранг бўлгани учунми, Папанинг чақариғи Фарангистонда айниқса кучли акс-садо берди. Бу ишга дайди роҳиблар ҳам қўшилишиб, юрган йўллари бўйлаб халқ қалбига ғулғула солишни одат қилдилар. Питер де-Хермит салиб юришини бошлаш учун ташвиқот олиб борган роҳиблардан бири бўлди.

БИРИНЧИ САЛИБ ЮРИШИ (1096-1099 йиллар).

Тез орада Фарангистонда жуда катта кўшин тўпланди. Насронийларнинг бу ҳарбий кучларига буиллонлик Годфрей, унинг укаси Болдвин, тулузалик граф Раймонд ҳамда Папанинг Пуядан келган вакили Адхемар бошчилик қилдилар. Улар бўлак-бўлак бўлиб, Константинополь орқали Кичик Осиёга кириб боришга қарор қилдилар. Чунки Питер де-Хермит ва унинг дайди роҳиб укаси Уолтер де-Пеннилес кишиларни шу қадар кучли ҳаяжонга солган эдиларки, бунинг натижасида насроний отликлари аллақачон йўлга чиқиб, учраган ҳамма нарсани яксон этиб бораётган эдилар. Улар Кичик Осиёдаги салжуқийларга тегишли бўлган Румни вайрон қилишга ҳам улгурдилар. Рум салжуқийлари шу даврда кўплаб подшоҳликларга парчаланиб кетганларидан бир жону бир тан бўлиб

қарши туrolмасликлари ҳам насронийларга жуда қўл келди. Салибчилар учун бу жуда қулай вазият эди. Улар Дорилаюм яқинида Кичик Осиёдаги салжуқийлар подшоҳлигининг бош ҳокими Қилич Султонни мағлубиятга учратиб, унинг пойтахти Никаяни босиб олдилар. Салжуқийлар Онодўли томон суриб чиқарган юриш қатнашчилари соҳилдаги ерларни эгалладилар.

БОЛДВИН ВА БОХЕМУНД. Салибчилар Кичик Осиёнинг ғарбий қирғоғи бўйлаб жанубга йўл оларканлар, шарқий ва жанубий соҳилларни эгаллаб турган арман қиролликларигача етиб бордилар. Аксарияти насроний эътиқоидида бўлган арманлар юриш қатнашчиларини яхши қарши олиб, ўзлари ҳам уларга қўшилиб кетдилар. Шундай қилиб, биринчи кўшин саркардаси граф Болдвин бутун Арманистонга қирол бўлди. Салибчиларнинг бошқа кўшинлари яна бир салжуқий шахзода - Ёғий Султон ҳокимлик қилаётган Антиох томон бостириб боравердилар. Бу шаҳар қаттиқ қаршилик кўрсатиб, саккиз ойлик қамалга дош бергач, ёрдамсўраб аббосийлар халифасига ва бошқа подшоҳликларга мурожаат қилди. Яхлит ҳокимият парчаланиб кетгани оқибатида ҳеч ким мададга етиб келмади. Ҳалаб ҳокими амир Ризвон юборган ёрдам эса жуда кечикди. Ёғий Султоннинг арман миллатига мансуб бир лашкарбошиси хиёнат қилиб, салибчилар томонга ўтаркан, ўзига топширилган дарвозани уларга очиб берди. Мададга илҳақ бўлиб қамалда ётган пойтахт шу тариқа таслим бўлди. Салиб юриши иштирокчилари Мўсулнинг Қайбуқа исмли бошқа бир ҳукмдорини ҳам тор-мор қилганларини кўрган мусулмон амирликлари маслақдошларига умуман ёрдам қўлини чўзмай қўйдилар. Фотимийлар, салжуқийлар, турклар ва бошқалар қиёфасида кўплаб турли - туман ҳокимларни кўравериб тўйиб кетган шомликларнинг қаршилик қилишга умуман юраклари бетламади. Шу туфайли Шом мамлакатининг шимолий қисмида насроний князлиги вужудга келиб, кейинроқ у граф Бохемунд қироллигига айланди. Қирол унинг пойтахти Антиохда доимийга ўрнашиб қолди.

РАЙМОНД ВА ГОТФРЕЙ. Граф Раймонд шахсан ўзи эгалик қилиши учун анчагина ерни тортиб олишни кўнглига туккан экан. У Мааррак ан-Нуъмон шахрини забт этиб, унинг юз минг кишилик мусулмон аҳолисида шафқатсизларча ўч олди. Бу катта ҳақоратлар учун мусулмонлар ўзларини айблашди. Чунки ҳамма жойда пароканда ҳолда бўлганлари сабабли улар ҳеч нарса қилолмадилар. Годфрей жанубга йўл олиб, Раймонддан иложи борича тезроқ ўзига қўшилишни сўради. Ниҳоят 1099 йил 7 июнда салиб юриши қатнашчиларининг кўшинлари насронийларнинг муқаддас шаҳри ҳисобланган Қуддус девори олдида келиб тўхтадилар. Беш ҳафта давом этган қамалдан кейин 1099 йил 15 июлда улар шаҳарга бостириб кириб, ғазаб устида у ердаги кўп мусулмонларни қиличдан ўтказдилар. Шундан сўнг Годфрей Фаластиннинг қолган қисмини ҳам забт этиш мақсадида жанубга қў-

шин юборди. Уларга қарши Яшкелон яқинида жанг қилган фотимийлар қўшини мағлубиятга учради. Шу билан қаршилиқ кўрсатиш тўхтатилиб, буиллонлик Готфрей Қуддус қироли деб жар солинди. Соҳил яқинида жойлашган шаҳарларни Венеция ва Генуя сингари италян шаҳар-давлатларининг денгиз кучлари ўққа тутдилар. Бу давлатлар савдо кемалари кучини соҳил бўйлаб жойлашган ерларни босиб олиш учун бирлаштириб, ёрдамга юбориб, бунинг эвазига қатъий битимга эга бўлдилар. Энди Мармар денгизидан тортиб Фаластин жанубигача бўлган қирғоқ минтақаси салиб юришини амалга оширганлар қўлида эди. Фақат бир раҳнамо - граф Раймондгина ўз қироллигига эга эмасди У ҳам тез орада соҳилда жойлашган муҳим шаҳар Триполини босиб олиб, унинг бутун теваарак-атрофи билан қўшиб ўз қироллигига айлантди. Шундай қилиб, барча бошлиқлар мерос қолдира оладиган ер-мулкка эга бўлиб олганлари билан биринчи салиб юриши якун топди..

САЛИБ ЮРИШЛАРИНИНГ ОҚИБАТЛАРИ. Мусулмонлардан жанг билан тортиб олинган соҳил бўйлаб ўрнашган салибчиларининг ҳаммаси денгизга қаттиқ ишонч боғладилар, чунки Ўртаер денгизи уларни Фарб билан боғловчи йўл эди. Ислом Шарқи инқироз даврини бошдан кечираётганди. Фарб билан давом этган кўп асрлик урушларда Шарқ беш юз йил ғолибликни қўлдан бермади. Фарбнинг Шарқни яна ҳам нарироққа суриб чиқариш нияти бормиди? Бутун Оврупо албатта шуни кутарди, лекин бундай бўлиб чиқмади. Аксинча, тараққийпарвар Шарқ билан яқиндан танишган салибчилар унинг санъати, маданиятига, турмуш тарзига қойил қолиб, барча шарқона нарсаларни зўр иштиёқ билан ўрганишга ва қабул қилишга киришдилар. Ўзаро ажойиб ижтимоий муносабатлар юзага келди. Шарқликларнинг гўё заиф кишилар бўлишлари тўғрисидаги эртақларни кўп эшитган насронийлар араб маданияти уларни кичкина қараганда анча юксак эканини ўз кўзлари билан кўриб ишонч ҳосил қилдилар. Улар Муҳаммад алайҳиссалом умматларининг ҳақиқатгўйлиги, ҳалоллиги ва художўйлигига, Исони ҳам Аллоҳ таолонинг Пайғамбари деб билишларига амин бўлдилар. Овруполикларни ваҳшийлар деб ҳисоблаб келган мусулмонлар эса насроний баҳодирлар муайян виждоний қондаларга амал қилиб, ҳалол ҳамда моҳирона жанг қила билишларини, шунингдек, мусулмонларга хос бўлиб келган айрим нарсаларни янада такомиллаштиришга қодир эканликларини кўрдилар. Шу тахлитда дўстлик ва савдо алоқалари боғланди. Насронийлар арабча услубдаги уйлар қуришга, шарқона таомларга ўрганиб, шарқ мусиқасига меҳр қўя бошладилар, арабларга ўхшаб, кейинчалик эса улар билан биргаликда ов қилишдан завқланишга ва кўнгил ёзишга одатлана бордилар. Эҳтиёж туғилганда, улар араб қўшинларидан ёрдам сўрардилар. Бундай ирқий ва маданий уйғунлашув яхши самара бериб, Шарқнинг кўпгина ихтиролари, жумладан, ўқ-дори (борут), қанд, қибланом (компас)

ва ҳоказо учун Оврупога йўл очилди. Тараққиёт анчагача шу йўсинда давом этди.

ЗАНЖИЙЛАР (1127-1174 йиллар). **ИМОМИДДИН ЗАНЖИЙ** (1127-1146 йиллар). Мусулмон дунёси илгаригидек Қашғардан Қуртубагача бўлган узлуксиз бепоён кенгликни англатмасди, шуни назарда тутган ҳолда ҳам бу олам ўз орасида бегоналар мавжудлигини борган сари кучлироқ ҳис қила борди, натижада бундай ҳолга қаршилиқ кўрсатиш фикри келиб чиқди. Аста-секин насронийларни мусулмон Яқин Шарқидан ҳайдаб чиқариш мақсади қарор топди. Бу гоё туғилиши билан уни амалга ошириш учун курашчилар ҳам топила қолди. Ана шундай курашчи занжийлар деб аталган мусулмон ҳокимлари сулоласидан чиқди. Салжуқийлар императори Маликшоҳнинг ишончли вакили бўлган Имомиддин Занжий Фарбга жўнаб, аста-секин Мўсул билан Ҳалаб оралиғидаги ерларни эгаллади. Бу кучли инсон, қўрқув билмас жангчи кўп ўтмай насронийлар устига ҳужум қилиб, кейинги даврда улар ихтиёрига ўтиб қолган ар-Рух шаҳрини қамал қилди. Шом билан Бағдод ўртасидаги карвон йўлида жойлашган шаҳар тўрт ҳафталик қуршовдан кейин итоатга мажбур бўлди.

ИККИНЧИ САЛИБ ЮРИШИ (1147-1149 йиллар). Оврупода салиб юриши руҳи ҳали тирик эди. Ар-Рух шаҳри таслим бўлгани тўғрисидаги хабар Папа Евгениус III қўлоғига етгач, у авлиё Бернард Клейрвақдан навбатдаги салиб юришига даъват билан чиқишни сўрайди. Бу чақириққа тезда жавоб берган олмон императори Конрад Ш ва Фарангистон қироли Луис VII (Луи VII) 1147 йили иккинчи салиб юришини ташкил қилдилар. Бу саркардаларнинг қўшинлари ҳар қайсиси ўз йўли билан ҳали ҳам мусулмонларга қарам бўлган Дамашқ томон юра бошладилар. Юриш иштирокчилари шаҳарни қуршовга олиб турган бўлсалар ҳам, муваффақият қозониш ўрнига мағлубиятга учрадилар. Фақат мусулмонларга Эгей денгизида ҳужум қилган Сицилия қироли Роберт де Нормангина бу тадбирларда ғолиб чиқиб, мусулмонларни оролдан қувишга эриша олди.

НУРИДДИН ЗАНЖИЙ (1146-1174 йиллар). Исломга берилган бу кучли зарба кенг жамоатчилик ғазабини кўзгади. Занжийлар авлодидан янги жангчи етишиб чиқди. Бу Имомиддин Занжийнинг истеъдодли ўғли Нуриддин эди. У 1146 йилда отаси ўрнига тахтга ўтириб, дарҳол салибчиларга қарши урушга отланди. Пойтахтини Мўсулдан Ҳалабга кўчиргани унинг биринчи қилган иши бўлди. Кенг жанг майдонини ҳосил қилиш учун у Дамашқни султ мусулмон ҳокимлари қўлидан олиб, салибчиларга қарши ҳужумга ўтди. Отаси фақат ар-Рух шаҳрини эгаллаган бўлса, Нуриддин уни бутун теваарак-атрофи билан бирга ўз ихтиёрига ўтказиб, собиқ насроний ҳоким граф Жосилин Иккинчини қамоққа ташлади. Шундан кейин Антиох шаҳри ҳокими Бохемунд II устига бостириб бориб, ғолиб чиққач, уни ҳам ҳибсга олди. Катта хунтўламагунларича уларни қўйиб юбормади.

ШИРКУХ (1164 йил). Кўп ўтмай, салибчилар қалбига даҳшат соладиган бўлиб қолган Нуриддин Ширкух исмли истеъдодли додхосини Мисрнинг сўнги фотимий халифаси ҳузурига элчи қилиб юборди. Ўта қобилиятли инсон бўлган Ширкух халифа саройида орттирган кўплаб тарафдорларининг вазирликни қабул қилиш тўғрисидаги таклифига кўнди. Унинг Салоҳиддин исмли невараси ҳам ажойиб фазилатларини намойиш қилди. Ширкух лавозимга тайинланганидан кейин узоқ яшамай вафот қилгач, халифа Салоҳиддинни ўзига вазир қилиб олди. Шу даврдан яна мусулмонларга омад кулиб боқа бошлади. Зеро, бу шахс Ислом учун буюк курашчи, машҳур Султон Салоҳиддин Айюбий бўлиб етишди.

САЛОҲИДДИН АЙЮБИЙ (1169-1193 йиллар). Салоҳиддин занжийлар даврида Шомдаги Баалбек ҳарбий маҳкамаси бошлиғи бўлган Айюб, яъни Ширкух укасининг ўғли эди. Суннийларга мансуб Салоҳиддин яхши таълим кўрди, унинг Исломга меҳри жуда юксак эди. Қудратли вазир бўлиб етишгач, салиб юришларига чек қўйиш учун қўлидан келган барча ишларни қилди. Бунинг учун давлатга содиқ қудратли қўшин зарур эди. Амалда Миср ҳукмдори бўлган Салоҳиддин подшоҳликни орзу қила бошлади. У 1174 йили Нуриддин Занжий вафоти муносабати билан ана шундай имконият юзага келганидан фойдаланиб, Мисрни мустақил деб эълон қилди. Занжийлар унга қарши катта куч ташладилар. Қурун Ҳамоҳам атрофида Салоҳиддин уларни тор-мор келтириб, Шомни ўз ерларига қўшиб олди. Сўнгра укаси Туроншоҳни қўшин билан Ҳижозга юбориб, 1175 йилда бу вилоятни ҳам забт этгач, юришини давом қилдириб, Яманни қўлга киритди. Шундан кейин Салоҳиддин Бағдоддаги аббосий халифадан ўзининг Миср султони сифатида эътироф этилишини талаб қилди. Халифа бунга мамануният билан розилик берганининг сабаби шунда эдики, натижада ҳатто шиаларга нисбатан ҳам кескин ҳаракатлар қилиш тарафдорлари ҳисобланмиш фотимийлар ҳукмронлиги барҳам топган бўларди. Шундай қилиб Салоҳиддин бирданига Миср, Ҳижоз, Яман ва Шом султонлигига муяссар бўлди.

ЁЛЛАНГАН ҚОТИЛЛАР. Насронийлар кўрқиб қолишди: кўзга кўринган лашкарбоши етакчилигида уларга қарши янги куч оёққа тураётган эди. Улар вужудга келган шароитдан чиқиб кетиш йўллари устида бош қотира бошладилар. Кимдир қотил ёллашни таклиф қилди. «Чиндан ҳам Салоҳиддинни ўлдиртиса бўлмасмикин? Бунга кимдир моддий жиҳатдан рағбатлантирилса бас, қолганини Шайхул-Жабал ўз зиммасига олади». Ана шу режалар натижаси натижаси ўлароқ олдиндан мукофотларини олиб қўйган икки қотил Салоҳиддин томон жимгина йўл олиб, унга ҳужум қилишди. Лекин иқболи бор экан, зарбаларга чап бериб омон қолди, ёлланган кишилар эса қўлга тушдилар. Ҳужум қилган шубҳали мусулмонлар исмоилийлар жамоасидан экани султонни жуда

дарғазаб қилди. У Шайхул-Жабалнинг адабини бериб қўйиш мақсадида Рашидуддин Синанга (Шайхул-Жабалга) қарши қўшин юбориб, унинг истеҳкоми ва қалъасининг кулини кўкка совурди. Бундан кўрқиб юраги ёрилаётган Шайх сулҳ сўради. Салоҳиддин бошқа ҳеч қачон қарши қўл кўтармаслик ваъдаси учун унга сулҳ кафолати берадиган бўлди. Шартга кўнган Шайх сўзига амал қилди.

САЛОҲИДДИННИНГ САЛИБЧИЛАРГА ҚАРШИ ҲУЖУМИ. Шундан кейин насронийлар билан шуғулланган Салоҳиддин аввалига Тибермасга ҳужум уюштириб, 1187 йил 1 июлда уни ишғол қилди. Бунга жавобан насронийлар катта қўшин билан ҳужумга ўтдилар. 4 июлда Хиттин яқинида бўлиб ўтган олишувда насронийлар 20 минг жангчи билан қатнашган бўлса, Салоҳиддинда улар сони анча кўп эди. У рақиблари устига шундай важоҳат билан ёпирилдики, натижада салибчилар тўда-тўда бўлиб, қочиб қолдилар. Султон Қуддуснинг қўлга тушган қироли Гай Лусайнанскийга ҳақиқий қиролларга хос илтифот кўрсатди. Бироқ чатиллонлик Режинальдга нисбатан насроний зодагонларидан чиққан хоин сифатида жуда қаттиқ муносабатда бўлди. Сабаби Режинальд Салоҳиддинга берган сўзи устидан чиқмасдан, мусулмонлар билан ёмон муомала қилар, зиёратчилар карвонларини талаб, айбсиз ва бечора кишиларга зулм ўтказар эди. Салоҳиддин шахсан ўзи унинг бошини танасидан жудо қилишга берган ваъдасини бажарди. У Қуддусга ҳужум қилиб, юз йилдан бери насронийлар тасарруфида бўлиб келаётган бу шаҳарни ҳам босиб олди. Готфрей Буиллондан фарқли равишда у ҳеч кимни қатл эттирмади. Шундан кейин Қуддус қироллигининг насронийларга қарашли Антиох, Триполи ва Тир шаҳарларидан бошқа қисмларини ҳам ўзиники қилиб олди.

УЧИНЧИ САЛИБ ЮРИШИ (1189-1192 йиллар). Қуддуснинг қўлдан кетгани тўғрисидаги хабар бутун Оврупони ҳаракатга келтирди. Қитъадаги барча қироллар насронийлик шарафи учун курашиш ниятида оёққа қалқдилар. Уларга қудратли қироллар учлиги бош бўлди. Англия қироли Ричард – Шерюрак, олмон императори Фредерик Барбаросса ва фаранг қироли Филипп Иккинчи шу учликни ташкил қилди. Фредерик қуруқликдан, бошқалар эса денгиз орқали олға интилдилар. Куч-ғайратга тўлиб-тошган бўлса-да, Фредерик Шомгача етиб боролмай, Кичик Осиёдаги дарё кечувида сувга оқиб ҳалок бўлди. Ричард I мусулмонлардан Қибрисни тортиб олгач, тўхтаб қолди. Кейинчалик мазкур оролни у Қуддуснинг тахтдан ағдарилган қироли Гай Лусайнанскийга сотиб юборди. Шунинг учун Филипп II биринчи бўлиб етиб келиб, ўз истиқболига чиққан қирол Гайга қўшилди. Улар биргалишиб Фаластиннинг қуйи қисмида мусулмонларга тегишли бандаргоҳ шаҳар Аккрани қамал қилдилар.

(Давоми бор)

ИСЛОМДА ФАРЗАНД ТАРБИЯСИ

БОЛА БОШИДАН...

Ота-она болага ҳамма вақт дўқ-пўписа қилина-вермайди, чунки койиш эшитиш, хунук ишларни қилиш унга енгил туюлиб қолади, қалбидан гапнинг таъсири тушиб кетади. Ота боласи билан бирга бўладиган сўзлашиш ҳайбатини сақласин ва боласини доим эмас, балки баъзи вақтларда койиб турсин. Она эса уни отангга айтаман, деб кўрқитсин, уни ёмонликлардан шу билан қайтарсин.

Уни кундузи ухлашдан ман қилсин, чунки бу дангасалик келтиради. Кечаси ухлашдан эса ман қилинмайди, лекин юмшоқ тўшакларда ётқизмасин. Шунда унинг аъзолари мустаҳкам бўлади, бадани семириб кетмайди ва ўзини овқатдан тийишга муҳтож бўлмайди. Ётишда, кийишда дағалроқ нарсаларга одатлантирсин. Яна гўдакни яширинча қиладиган ҳар бир ишидан ман этиш лозим. Чунки бола бир ишни яшириб қиладиган бўлса, албатта уни ёмон иш, деб эътиқод қилади. Шундай пайтда ман қилинса, ёмон ишни тарк этади. Кундузи баъзан дангасалик ғолиб келмаслиги учун юриш, ҳаракатланиш, жисмоний тарбия қилиш одатлантирилади. Баданини очиб юбормаслик, тез юрмасликка ўргатилади. Қўлини буткул ташлаб ҳам юрмайди, кўкрагига қўйиб олади. Тенгдошларига ота-онаси эга нарсалар ё ейдиган, ё киядиган нарсалар ёхуд лавҳи ва сиёҳдонлари билан фахрланишдан қайтариларилади. Балки камтарлик ва атрофидаги ҳар бир кишини ҳурмат қилиш, улар билан гаплашганда мулойим бўлиш одат қилдирилади. Бойларнинг болаларидан унга чиройли бўлиб кўринган нарсаларни олиш ман қилинади. Балки унга буюклик олишда эмас, беришда экани уқтирилади. Албатта олиш пасткашлик ва хасисликдир, гарчи камбағалнинг болалари олса ҳам. Таъма қилиш ва олиш пасткашлик, хорлик экани ҳамда бу итнинг одати экани уқтирилади. Чунки ит бир лўкмани кутиб, унга таъма қилиб думини ликиллайтиб туради.

Яна болаларга тилла-кумушни яхши кўриш, уларни орзу қилиш ёмон кўрсатилади. Улар тилла-кумушдан илон-чаёндан кўра кўпроқ эҳтиёт бўлишга чақирилади. Чунки тилла-кумушни яхши кўриш, уларни орзу қилиш офати болаларга заҳарларнинг офати-

дан ҳам зарарлироқдир. Ҳатто катталарга ҳам шундайдир.

Яна ўтирган жойида туфламаслик, бурун қоқмаслик, бошқаларнинг олдида эснамаслик, бировга орқа ўгириб ўтирмаслик, бир оёғини иккинчисига чалиштириб ўтирмаслик, кафтини жағи тагига қўймаслик, билаги билан бошини суямасликка одатлантириш лозим. Чунки булар дангасалик белгисидир. Унга қай ҳолатда ўтириш ўргатилади, кўп гапириш беҳаёликка далолат қилишини, у пасткашлар фарзандларининг иши экани билдириб қўйилади.

Яна унга хоҳ рост, хоҳ ёлғон бўлсин, бирданига қасам ичиш ҳам ман этилади, сабаби у қасам ичишга кичкиналигидан одатланиб қолмасин. Олдин гап бошлашдан қайтариларилади. Фақат жавоб қайтаришга ёки саволга яраша гапиришга одатлантирилади. Ўзидан катта киши гапирган пайтда эътибор билан тинглаш,

ўзидан юқори киши учун ўрнидан туриш, унга жойни бериш, унинг олдида уялишга ўргатилади. Бехуда ва хунук сўзларни айтиш, лаънатлаш, сўкиш, тилларида доим хунук сўзлар бўладиган болаларга қўшилишдан қайтарилди. Чунки бу одатлар ёмон дўстлардан шубҳасиз унга ўтади. Болаларга одоб беришнинг асли ҳам уни ёмон дўстлардан сақлашдир.

Яна муаллими урган вақтда овозини кўтариб бақирмаслиги лозим. Калтак еганида бир кишидан ёрдам сўрамайди. Балки сабр қилади. Ана шу ҳолат эркак ва ботирларнинг одатларидан, деб эслатиб турилади. Кўп бақиршиш эса қулларнинг ва аёлларнинг одатидир, дейилади.

Унга мактабдан қайтганидан сўнг ҳордиқ чиқариш учун чарчайдиган даражада эмас, балки чиройли ҳолда ўйнашга рухсат берилиши лозим. Чунки ўйиндан ман қилиш ва доимий ўқишга мажбурлаш унинг қалбини ўлдириб қўяди, заковатини йўқ қилади, умрини заҳарлайди. Кейин бола ундан буткул қутулиш чорасини ахтариб қолади.

Ота-онасига, муаллимига, одоб ўргатувчига, ўзидан катта ёшдаги кишиларга, хоҳ қариндош бўлсин, хоҳ ёт бўлсин, итоат қилишни, уларга эҳтиром ва таъзим кўзи билан қарашни, олдиларида ўйнашни тарк қилишни ўргатиш лозим. Оқ-қорани ажратиш ёшига етганда намозни ва таҳоратни тарк қилишига йўл қўймаслик лозим. Рамазон ойининг баъзи кунларида рўза тутишга буюриш, ипак либослардан ва тилладан узоқ қилиш, шариатдан унга керакли ҳар бир нарса-ни ўргатиш, ўғрилиқ, ҳаром ейиш, хиёнат, ёлғончилик, фаҳш ва болаларга қизиқ туюлган ҳар бир ёмон ишлардан қўрқитиш лозим. Агар унинг улғайиши мана шундай тарзда бўлса, балоғат ёшига яқинлашганида бу ишларнинг сирини билишга қодир бўлади.

Унга таомлар бир дорига ўхшайди, улар инсонларнинг Аллоҳ азза ва жаллага тоат қилишга қувватли бўлишида ёрдамчи, холос, деб айтиб турилади. Яна дунёнинг асли йўқ, зеро у доимий эмас, ўлим унинг неъматларини тўхтатади ва дунё доимий қароргоҳ эмас, балки ўткинчи диёрдир, охират эса ўткинчи диёр эмас, балки доимий қароргоҳдир, ўлим ҳар бир соатда кутилади, ақли ва доно киши охират учун дунёда тайёргарлик кўрган кишидир, ҳатто унинг Аллоҳ таоло ҳузурини даражаси улўғ ва жаннатдаги неъматлари кўп бўлади, деб таъкидланади.

Боланинг улғайиши яхши бўлса, балоғатга еган вақтда бу сўзлар унга таъсир қилувчи, фойдали, қалбида гўё тошга нақш ўрнашгандай мустаҳкам жой олади. Агар боланинг улғайиши бунинг акси бўлиб, у ўйин, ёмонлик, беҳаёлик, таом ва либос очкўзлиги, зийнат, фахрланишга (мақтанчоқликка) ўрганиб қолса, унинг қалби ҳақиқатни қабул қилишдан деворнинг тупроқдан узоқлигига ўхшаш узоқлашиб кетади. Ишларнинг энг муҳими тарбияга эътибор беришдир, чунки бола фитратан яхшилик ва ёмонликларни баравар қабул қилувчи этиб яратилгандир. Албатта ота-оналари уни икки тарафнинг бирига мойил қили-

шади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам айтдилар: «Ҳар бир гўдак фитратда туғилади. Ота-онаси уни ё яҳудий, ё насоро, ё мажусий қилиб қўйишади» (Имом Бухорий ва Муслим ривояти).

Саҳл ибн Абдуллоҳ Тустарий айтадилар: «Уч ёшлигимда кечаси турар эдим ва тоғам Муҳаммад ибн Сиворнинг намозларига қараб турардим. Бир куни менга «Сени яратган Аллоҳни эслайсанми?» дедилар. Мен: «Уни қандай эслайман?» дедим. Шунда у киши: «Кўрпанга ётаётган вақтингда тилингни қимирлатмасдан уч марта қалбинг билан «Аллоҳ мен билан бирга, Аллоҳ менга қараб турувчи, Аллоҳ мени кўриб турувчи», дегин», дедилар. Ана шуни бир неча кун айтдим, сўнгра у кишига бунинг изҳор қилдим. Менга «Яна ҳар кеча етти мартадан айт», дедилар. Яна бир неча кун айтдим. Сўнгра у кишига билдирдим. Менга «Яна ҳар кеча ўн бир мартадан айт», дедилар. Айтдим, ана шунда қалбимга унинг ҳаловати тушди. Шундан бир йил ўтгандан кейин тоғам яна менга «Сенга ўргатган нарсамни ёдингда тут ва то қабрга киргунингча доим уни айтиб юр, чунки у сенга дунёда ҳам, охиратда ҳам фойда беради», дедилар. Шуни бир неча йил давомида айтиб юрдим. Ботинимда ҳам унинг ҳаловатини топдим. Сўнг тоғам менга бир куни «Эй Саҳл, қайси бир инсон билан Аллоҳ бирга бўлса, унга қараб турувчи ва уни кўриб турувчи бўлса, у киши Аллоҳга осийлик қила оладими? Сен ҳам Аллоҳга осий бўлишдан сақлан», дедилар. Мен ёлғиз юрар эдим, мени мактабга юборишди. Мен: «Мақсадларим (яъни, Аллоҳга яқинлашишга интилиш) тарқалиб кетишидан қўрқаман», деб айтдим. Лекин улар муаллим билан мен бир соатга бориб, таълим олгач, қайтиб келишимга шартлашиб олишди. Мактабга бордим ва Қуръонни таълим ола бошладим. Уни олти ё етти ёшимда ёдлаб бўлдим. Ҳар куни рўза тутардим. Таомим эса ўн икки йил ичида арпа нони бўлди. Ўн уч ёшлигимда бир масала чиқиб қолди. Оиламдан Басрага ана шу масалани сўраш учун юборишларини сўрадим. Басрага бордим ва уламолардан сўрадим, бирон киши саволимга жавоб бера олмади. Басрадан Ибодонга бир кишининг олдига бордим. У кишини Абу Ҳубайб Ҳамза ибн Абий Абдуллоҳ ал-Ибодоний, дейишарди. У кишидан масалани сўрадим, менга жавоб бердилар. Мен олдиларида бир муддат қолиб, илмларидан фойдаландим ва одобларини ўргандим. Сўнгра Тустарга қайтиб келдим. Овқатим учун бир дирҳамга арпанинг ўзини сотиб олиш билан кифояландим. Шуни янчиб нон қилиб беришарди. Бир увқиясини ҳар кеча саҳарлик пайтида тузсиз ва нонхурушсиз ердим. Бир дирҳам бир йилга етарди. Сўнгра уч кеча кетма-кет оч юриб, кейин едим. Сўнгра беш кеча, сўнгра етти кеча, сўнгра йигирма беш кеча оч юрдим. Мана шу ҳолда йигирма йил ўтди. Сўнг ер юзига бир неча йилга саёҳатга чикдим. Кейин Тустарга қайтиб келдим. Кечанинг ҳаммасида Аллоҳ хоҳлаганича қойим бўлар эдим». Аҳмад айтдилар: «Аллоҳга йўлиққунларича у кишининг туз еганларини кўрмадим».

“Ихёу улумид-дин”дан таржима.

ДУНЁНИ МАҲВ ЭТГАН КОРРУПЦИЯ

КОРРУПЦИЯ НИМА? Ҳозирга келиб бутун дунёда коррупция чуқур илдиз отиб кетди. Бир қанча давлатларда коррупцияга қарши олиб борилётган кенг кўламли кураш ҳам айтарли самарасини бермаяпти. Айниқса, бу аср иллатининг мусулмон жамиятида ҳам урчиб бораётгани таассуфлидир. Коррупция ўзи нима дегани ва унга қарши қай йўллар билан кураш олиб бориш лозим? Ушбу мақоламиз ана шу саволларга жавоб излаш мақсадида ёзилди.

Оммавий ахборот воситаларида “коррупция” сўзини кўпинча “порахўрлик” деб изоҳлашга одатланилган бўлса-да, бу атаманинг маъноси анча кенгроқ. “Ўзбекистон Миллий энциклопедияси”нинг 5-жилдида бу атамага қуйидагича изоҳ берилган: «Коррупция» лотинча сўз бўлиб, мансабдор шахснинг ўз мансаби бўйича берилган ҳуқуқларни шахсий бойиш мақсадида бевосита суиистеъмол қилишидан иборат жиноят. Мансабдор шахсларни сотиб олиш, уларнинг порага сотилиши ҳам “коррупция” дейилади. Сайланадиган лавозимларга номзодларнинг ўз сайлов кампаниясини ўтказиш харажатларини кўтариш ҳам коррупция кўринишларидан биридир (сайланган киши турли имтиёзлар, хизматлар кўрсатиб, кейин “ўз қарзини” қайтаради)».

Коррупция ҳақида жуда кўп гапирилади, у билан доим кураш олиб борилади, бу йўлда қонунлар қабул қилинади. Бироқ буларнинг барига қарамай, у олдин қандай яшаб келган бўлса, ҳозир ҳам шу тарзда мавжуддир. Коррупция инсоният мубтало бўлган давоси йўқ касаллиқдир. Ундан воз кечиш осон кечмайди, унинг илдизларини батамом қуритишнинг иложи йўқ. Чунки бу ҳолатда инсонни ҳалокатга элтувчи нафс ва шайтон хуружи асосий хизматни бажаради.

Коррупция кенг тарқалган мамлакатлар харитасига назар ташлар эканмиз, коррупция илдиз отган жойлар орасида мусулмон мамлакатлари ҳам борлигини кўрамиз. Коррупция кам урчиган жойлар эса, Европа, АҚШ ва Канада эканини кўриб, ҳайрон бўлиб

ҳам кўямиз. Бу гуноҳ учун Аллоҳ таоло жазо беражанини яхши билган мусулмонлар нега бу иллат домига фарқ бўлганлар!? Файридинлар кўп яшайдиган мамлакатлар эса, бу иллат устидан қандай ғалаба қозонишдийкин? Ва ниҳоят ижтимоий зулм ҳисобланган коррупцияга Исломининг муносабати қандай?

Халқаро Ислому уламолари Кенгашининг Бош котиби Али Қорадоғий ўзининг жума маърузаларидан бирида маъмурий коррупция муаммосига тўхталиб ўтди. Олим ўз маърузасида мазкур муаммони коррупциянинг энг хавфли тури эканини эслатиб ўтди. Коррупциянинг ушбу тури бу иллатнинг турлари ичида энг хавфлиси, хусусан молиявий коррупциядан ҳам хавфли эканини, чунки маъмурий коррупция бошқа коррупциянинг асоси, сабаби ва асли эканига урғу берди.

Масъул шахснинг етарли малакага эга бўлмаган одамни маълум бир мансабга тайин қилиши ҳам маъмурий коррупциянинг бир кўринишидир. Мазкур одам бошқа соҳаларда етарли салоҳияти эга бўлса ҳам, мўлжалланаётган мансабда ўзини кўрсата олмаслиги аниқ. Яъни, ҳар бир касбнинг талаб қилган ўзига хос хусусиятлари бўлади. Қуръони каримда ҳам бунга ишоралар бор. Шу ўринда озиқ-овқат маҳсулотларини тақсим қилишга ҳамда давлатнинг кирим-чиқим харажатларига масъул бўлган хазинабонлик лавозимига ўз номзодини таклиф қилган Юсуф алайҳиссалом воқеасини олиб кўрайлик. Юсуф алайҳиссалом шунга ўхшаш таклифни олиб чиқиши билан бирга иккита муҳим шартни ўртага ташлади, яъни бу маъсулиятни бўйнига олаётган инсонда бўлиши керак бўлган сифатларни зикр қилади.

Биринчи шарт: бундай одам ўз соҳасининг билимдони бўлиши керак.

Иккинчидан – у ҳалол-омонатдор бўлиши, Аллоҳ таолодан кўрқадиган – тақводор бўлиши керак. Юсуф алайҳиссалом подшоҳ билан учрашганида унга: «Мени ернинг хазиналари устига қўй. Албатта, мен муҳофаза қилувчи ва билувчиман» (Юсуф сура-

Мазкур оятда “муҳофаза қилувчи” жумласининг маъносига эътибор қаратиш керак бўлади. Юсуф алайҳиссалом айтяптики, “мен муҳофаза қилувчиман”, яъни мен омонатдор кишиман ва менга шундай масъул вазифани (мансабни) бемалол топширса бўлаверади. У бу ҳақда тўғридан- тўғри айта олади, чунки ушбу сифатларга эга эканини у амалда исботлаб қўйган эди. Масалан, Миср азизининг (юксак мансабли амалдор) хотинининг макрига учиб, ҳаром ишга қўл урмайди. Ўшанда уни гуноҳ ишни содир қилишидан тўсган ягона нарса Парвардигорига бўлган тақвоси эди. Аллоҳ таоло Юсуф алайҳиссалом ўта чиройга эга бўлишдан ташқари воқеотларни таҳлил қилиш ҳамда уларнинг моҳиятини чуқур англаш учун ақл ато этиб қўйилган пайғамбарлардан эди.

КАСБГА ЯРОҚЛИЛИК

Инсон ўз касбининг устаси (профессионал) сифатида касби талаб қилган барча нарсаларни яхши билиши керак. Масалан, жисмоний меҳнат соҳасида керак бўлган сифатлар ақлий, илмий соҳалар учун етарли бўлмаслиги мумкин. Бунга Мусо алайҳиссалом воқеасини мисол қилишимиз мумкин. Кунларнинг бирида у Шуъайб алайҳиссаломнинг қизларига сурувини суғоришда ёрдамлашиб юборганидан сўнг, уларнинг бири отасига Мусони ишга ёллаб олишини илтимос қилади: “Икки (қиз)дан бири: «Эй отагинам, уни ишга ёллаб ол. Чунки ишга ёлланадиган энг яхши кимса кучли ва ишончли кимсадир», деди” (Қасас сураси, 26-оят)

Таъкидлаш керакки, бу ерда билим ёки ақлий имкониятлар ҳақида сўз бораётгани йўқ, чунки Мусо

алайҳиссаломни жисмоний куч-қувват кўпроқ талаб қилинадиган қишлоқ хўжалик ишларига ёлламоқчи бўлишган эди. Масъул одамнинг сифатлари ҳақида сўз борган бошқа оятлар каби мазкур оятда ҳам жисмоний ёки ақлий меҳнат ҳақида сўз боришидан қатъи назар, ҳаммиша битта муҳим сифат алоҳида таъкидланади. Инсонни ишончли (омонатдор) қилдиган сифатларнинг бири унинг тўғриси – ҳалол бўлишидир, яъни унга тўлиқ ишона оласан.

Профессионал маҳоратни жойида қўллаш бўйича Мусо алайҳиссалом фиръавн олдига боришга буйруқ олганида Аллоҳ таолодан оғаси Ҳорунни ҳам бирга боришига рухсат сўрайди (Қуръони карим, Қасас, 34). Мусо алайҳиссалом фиръавн билан тортишиш эҳтимоли борлигини яхши тушунади. Ҳоруннинг эса унга қараганда тили бурро эди.

Қуръони карим оятлари ҳар бир касбнинг ўзига яраша хусусиятлари борлиги ҳақида зикр қилади. Раҳбарлик қилаётган одам эса шу нарсаларни ёдда тутиши керак ва қуйидаги иккита шартга амал қилиши керак: биринчидан, инсон аввало касби талаб қилаётган нарса ўзида борми ёки йўқми, шунга назар солиши керак бўлади. Агар у раҳбар бўлса у ёки бу мансабга даъво қилувчилар юқорида зикр қилинган сифатларга эгами ёки йўқми, албатта назар солиши лозим. Ва Қуръони каримда бир неча марта тақрор бўлган иккинчи шарт – бу ишончли, омонатдор бўлишидир.

ҲАЛОЛЛИК ЙЎҚОЛГАНДА

Агар қандайир сабабларга кўра, раҳбарлик лавозимини эгаллаб турган шахс кимнидир ишга ола-

ётганида (ёки кимнидир маълум бир ишга тайин қилаётганида) юқорида зикр қилинган шартларни инобатга олмас, Қуръон ва Суннатга кўра, маъмурий коррупция ҳудудига ўтиб қолади. Бу эса, ўз ўрнида ёлғон тассуротга сабаб бўлади ва абадий дунёда ҳам хавфли оқибатларни келтириб чиқариши мумкин. Шу ўринда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳаётларидан бир воқеани эслаб ўтиш жоиз: Абу Хурайрадан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади. Бир куни Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобалар йиғилган жойда гапириб турсалар, бир аъробий келди-да, «Қиёмат куни қачон?» деб сўраб қолди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам (унинг гапига парво қилмай) сўзлашда давом этавердилар. Баъзилар: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унинг гапини эшитдилар-у, лекин маъқул кўрмадилар», дейишди. Баъзилар эса: «Эшитмадилар, шунинг учун сўзлашда давом этдилар», деб фикр билдиришди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сўзлашдан тўхтаганларида: «Қиёмат ҳақида сўраётган қани?» дедилар. Ҳалиги сўраган киши: «Мен эдим, эй Аллоҳнинг Расули», деди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Агар омонат зое этилса, қиёматни кутавер», дедилар. У киши: «Нечук зое бўлади?» деган эди, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Агар ишлар унинг аҳли бўлмаган кишилар қўлига топшириб қўйилса, қиёмат кунини кутавергин», дедилар (Имом Бухорий ривояти).

Ислом уламолари Расулulloҳ с.а.в.нинг ҳадисларига икки хил изоҳ беришган.

Биринчи: пора эвазига, қариндош-уруғ бўлгани учун ёки бировнинг воситачилик қилгани учун (таниш-билиш орқали) ишлар унга топширилади. Бу эса, қиёмат қоим бўлишининг энг катта аломатларидан ҳисобланади, чунки бу тарзда ҳаракат қилиш ер юзидаги тартиб-интизомнинг издан чиқишига олиб кетади.

Бошқа уламолар эса, мазкур ҳадисни қуйидагича шарҳлайдилар: «Қиёматни кут», яъни (ҳалолликдан маҳрум) ҳаёт тартибининг, унга асосланган ҳукмдор ва халқларнинг охири келишини кутгин, чунки Қиёмат қоим бўлган пайтда ҳамма нарса вайрон бўлгани каби ҳалолликнинг йўқлигига асосланган жамиятларда вазият ёмонлашиб, низомлар вайрон бўлади.

Бугун аксар мамлакатларда ушбу башоратларнинг амалга ошганининг гувоҳи бўлиб турибмиз. Айниқса бу нарсалар мусулмонлар яшаётган жамиятларда ҳам кўп учрайдиган бўлиб қолди. Баъзи ҳукуматлар бу иллат билан астойдил курашяпти ҳам, бироқ улар тарафидан ўртага ташланган ташаббус ривож топмай, муаммо ҳал бўлмаяпти ва бу йўналишдаги ҳаракатлар тўхтаб қолмоқда. Ислохотларни қаердан бошлаш ҳам тушунарсиз, чунки коррупция ҳаётнинг барча соҳаларига илдиз отган: қонунчилик идоралари, адлия, таълим, ҳарбийлар ва ҳоказо. Бунинг барчасига эса, энг бошда у ёки бу мансабни кимга бериш ҳақида қарор қилинаётгани сабаб

бўлган. Шу тарзда маъмурий коррупция шаклланиб борган. Энди эса, ҳаммаёқда унинг илдизлари кенг ёйилиб кетди ва энди у билан курашиш жарёни жуда оғир кечади.

Жуда кўп мамлакатларда кенг тарқалган порахўрлик ҳам коррупциянинг энг хатарли кўринишларидандир. Қуръони карим ва Суннати набавийя мусулмонларни пора бериш ва олишдан қайтарган. Қуръони каримда шундай мараҳмат қилинади: “Бир-бирларингизнинг молларингизни ботил йўл билан еманг. Билиб туриб, одамларнинг молларидан бир қисмини гуноҳ ила ейишингиз учун уни ҳокимларга ташламанг” (Бақара сураси, 188-оят). Яъни, бошқаларнинг ҳаққини сизларга ўзлаштириб беришлари учун ҳокимларга пора берманглар. Абу Хурайра розияллоҳу анҳу айтадилар: “Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳукмда пора берувчини ҳам, пора олувчини ҳам лаънатладилар” (Имом Термизий, Ибн Ҳиббон, Ҳоким ривояти). Яна бир ривоятда “Ўртадаги кишини ҳам”, дейилган. Уламолар шундай дейишган: “Пора берувчининг мақсади мусулмонга озор етказиш ёки ҳақи бўлмаган нарсани қўлга киритиш бўлса, у малъундир (лаънатлангандир). Бордию ўзининг ҳаққини қўлга киритиши ёки ўзидан зулмни даф қилиш учун пора берса, у малъун бўлмайди. Ҳоким эса бирон бир ҳақни бекор қиладими ёки зулмни даф қиладими – фарқи йўқ, унинг пора олиши ҳаромдир. Ўртадаги киши эса пора берувчи каби мақсадига қараб баҳоланади. Агар нияти яхши бўлса, малъун бўлмайди, агар нияти ёмон бўлса, у малъундир”.

Ибн Масъуд розияллоҳу анҳу бундай деганлар: “Ҳукмдаги пора куфрдир, одамлар орасидаги эса ҳаромдир” (Табароний ривояти). Абу Умома Бохилий розияллоҳу анҳу айтадилар: “Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: “Ким бир биродари учун воситачилик қилсаю, бунинг эвазига унга ҳадя берганда уни қабул қилса, ҳақиқатан у судхўрликнинг катта эшикларидан бирига яқинлашибди”, дедилар” (Имом Абу Довуд ривояти).

Имом Абу Амр Авзоъий (раҳматуллоҳи алайҳ) Байрутда яшаган пайтларида ҳузурларига бир насроний келди-да, “Баълабакка (шаҳрининг) ҳокими менга зулм қилди, унга бир мактуб ёзиб берсангиз”, деди ва унга бир кўза асал узатди. Авзоъий (раҳматуллоҳи алайҳ): “Хоҳласанг, асални қайтариб, сенга мактуб ёзиб бераман, чунки асални олмайман”, деди. Сўнга ҳокимга “Бу насронийнинг ер солиғини камайтир”, деб мактуб ёзиб берди. Насроний асал билан мактубни олиб, ҳокимга учрашди ва унга мактубни берди. Имомнинг шарофати билан ҳоким насронийнинг солиғидан ўттиз дирҳамни камайтирди.

Абу Муслим таржимаси.
Манба: IUMS Online